

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระ ภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ ผู้วิจัย ได้จัดแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่

ตอนที่ 1 บริบทของค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์

ตอนที่ 2 ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาของเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมในค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์

ตอนที่ 3 ความคาดหวังของเยาวชน และผู้ปกครองของเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมต่อโครงการค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์

ตอนที่ 4 กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่พระภิกษุสงฆ์ใช้กับเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมในค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์

ตอนที่ 1 บริบทของค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์

สำหรับบริบทของค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์นั้น ผู้วิจัยได้จัดแบ่งผลการศึกษาวิจัยเป็น 3 หัวข้อคือ

- 1.1. ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์และชุมชน
- 1.2. พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของวัด
- 1.3. ความเป็นมาของค่ายคุณธรรม

1.1. ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์ และชุมชน

จากการศึกษาถึงประวัติความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์และชุมชนของวัดอุโมงค์ ด้วยการถ่ายทอดของ ดร. พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ และจากเอกสารประวัติวัดอุโมงค์พบว่าวัดอุโมงค์สร้างในรัชสมัยพระเจ้ามังรายมหาราช ปฐมกษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ ซึ่งทรงเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาและได้ทรงทราบว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ได้นิมนต์พระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์จากเมืองลังการและมาอยู่เมืองนครศรีธรรมราช มาสั่งสอนพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายปริยัติและฝ่ายปฏิบัติแก่ชาวเมืองสุโขทัยปรากฏเกียรติคุณว่า พระสงฆ์ลังกาแตกฉานพระไตรปิฎกเคร่งครัดในพระธรรมวินัยยิ่งกว่าพระไทยที่มีอยู่เดิม จึงเกิดศรัทธาเลื่อมใสประสงค์จะได้พระลังกามาเป็นหลักพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงใหม่บ้าง และได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปขอพระสงฆ์ลังกา จากพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมา 5 รูป เมื่อได้พระลังกา 5 รูป ซึ่งมีพระมหาทักษปะเถระเป็นหัวหน้า และได้สร้างวัดฝ่ายอรัญญวาสีเฉพาะพระลังกาขึ้นที่บริเวณป่าไผ่ 11 กอ(สถานที่ซึ่งเรียกว่าวัดอุโมงค์ สวนพุทธธรรมทุกวันนี้) โดยตั้งชื่อว่า วัดไผ่ 11 กอ จึงนับครั้งแรกของการประดิษฐานของพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ในลานนาไทย ทั้งนี้ในการสร้างศาสนาสถานต่าง ๆ ภายในวัดทั้งเจดีย์ อุโบสถ์ บริเวณแสดงธรรม และการจัดแบ่งอาณาเขตได้สร้างตามแบบอย่างวัดในลังกาปรากฏอยู่ในวัดอุโมงค์ ความศรัทธาต่อพระสงฆ์ในวัดไผ่ 11 กอ ปรากฏจากการที่เสด็จมาฟังธรรมและสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ในวัดเป็นประจำทั้งทรงโปรดให้บรรดาข้าราชการบริพารและประชาชนเข้ารับฟังพระธรรมเทศนาเป็นประจำ แต่ครั้นสิ้นสมัยของพระเจ้าเม็งรายมหาราช วัดไผ่ 11 กอที่เคยรุ่งเรืองการชบเซาลงเช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ ในเชียงใหม่เนื่องจากภัยพิบัติในรัชสมัยต่อมาแม้แต่แย่งชิงราชสมบัติ ครั้นถึงรัชสมัยพระเจ้าผดุงราชกาลที่ 8 แห่งราชวงศ์เม็งรายพระพุทธศาสนาจึงค่อยได้รับการทำนุบำรุงขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการที่ทรงโปรดให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาอภัยจุฬาลงการะ กับพระสงฆ์ 10 รูปจากเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) มาเป็นพระสังฆราชครองวัดลีเชียงพระ (วัดพระสิงห์) ซึ่งทรงสร้างขึ้น การที่พระเจ้าผดุงต้องแต่งตั้งพระมหาเถระในจังหวัดลำพูนเป็นพระสงฆ์ในลานนาไทยไม่ได้ตั้งพระมหาเถระในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น แสดงว่าพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ในเชียงใหม่ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองอย่างมากทั้งสยามวงศ์และลังกาวงศ์เมื่อ 40 ปีที่ผ่านมาได้เสื่อมลงอย่างน่าใจหาย

ตราบจนกระทั่งในรัชสมัยของพระเจ้าเกื้อนาธรรมมิกราชรัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์มังราย ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่มีความเชี่ยวชาญในการรบและการปกครองบ้านเมืองเป็นที่เคารพศรัทธาของราษฎรและประชาชน ทั้งเป็นที่ยำเกรงต่อศัตรู ทำให้บ้านเมืองเป็นปรกติสุขและด้วยการพระองค์เป็นผู้ที่สนใจพุทธศาสนา จึงได้ทำการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และด้วยทรงเลื่อมใสศรัทธาต่อพระสงฆ์ลังกาวงศ์จึงทรงส่งราชบัณฑิตไปอาราธนา พระมหาสวามีอุทุมพรบุบผา

พระมหาเถระชาวมัญญะ เชื้อสายลังกาวงศ์ ผู้แตกฉานพระธรรมวินัยที่เมืองเมาะตะมะ แต่พระมหา
 สวามีไม่สามารถมาได้จึงมอบศิษย์ 10 รูป มีพระอานนท์ (พระอานนทเถระ) เป็นประธานมาแทน
 เมื่อพระรามัญเชื้อสายลังกาวงศ์มาถึงแล้ว ได้ทรงอาราธนาพักที่ วัดโลก (ปัจจุบันเป็นที่ทำการ
 สัตวแพทย์เชียงใหม่) แล้วขอให้ทำพิธีกรรมสมมติสีมาและอุปสมบทกุลบุตร แต่พระรามัญทั้ง
 10 รูป ไม่อาจปฏิบัติ เพราะการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรในประเทศไทยแบบลังกาวงศ์นั้น
 พระมหาสวามีอุทุมพรบุปผามอบอำนาจให้พระมหาสุมนเถระ และพระอินมัทสเถระเป็น
 ผู้กระทำเพียงสองรูปเท่านั้น (พระเถระชาวสุโขทัย 2 รูปนี้ ไปเรียนพระไตรปิฎกที่อยุธยาแล้ว
 กลับไปเรียนต่อที่เมาะตะมะกับมหาสวามีอุทุมพรบุปผาเป็นเวลา 4 ปี จากนั้น ได้กลับมาสุโขทัย
 นำพระสงฆ์อีก 10 รูปกลับไปสวดญัตติเป็นภิกษุแบบลังกาวงศ์ จึงได้รับมอบอำนาจจากพระมหา
 สวามีอุทุมพรให้เป็นหัวหน้านำลัทธิลังกาวงศ์มาเผยแผ่ในเมืองไทย) เมื่อพระเจ้ากือนาธรรมนิกราช
 ทรงทราบเช่นนั้นแล้วได้นำเครื่องบรรณาการไปถวายพระมหาธรรมราชาลิไท กษัตริย์องค์ที่ 5 แห่ง
 กรุงสุโขทัย เพื่ออาราธนาพระมหาสุมนเถระ วัดอัมพวัน (ภายหลังเรียกว่าวัดป่าแก้ว) ไปสืบ
 ศาสนาในเชียงใหม่ พระมหาธรรมราชาลิไทได้ทรงอนุญาตให้พระมหาสุมนเถระ ไปสืบศาสนาที่
 เชียงใหม่ ขณะที่พระมหาสุมนเถระเดินทางจากสุโขทัยมาเชียงใหม่ พระเจ้ากือนาธรรมนิกราช
 ได้เสด็จไปคอยรับอยู่ที่ วัดพระยืน จังหวัดลำพูน พร้อมได้ขอให้พระมหาสุมนเถระอุปสมบท
 กุลบุตรเป็นภิกษุที่นั่นก่อน แล้วจึงอาราธนามาพักที่ วัดบุปผาราม (วัดสวนดอก) เชียงใหม่ เนื่อง
 จากพระมหาสุมนเถระแตกฉานพระไตรปิฎก เก่งครัดในพระธรรมวินัย มีศีลวัตรน่าเลื่อมใสยิ่ง
 กว่าภิกษุอื่นในเวลานั้น พระองค์จึงแต่งตั้งให้เป็น มหาสวามีบุพรัตน์ะ เป็นประธานสงฆ์ลังกาวงศ์
 ในลานนาไทย หลังจากทรงจัดการนำพระมหาสุมนเถระชาวสุโขทัยเชื้อสายลังกาวงศ์มาเป็นหลัก
 ศาสนาในลานนาไทยแล้ว พระองค์ได้หันไปบูรณะถาวรวัตถุทางพุทธศาสนาและถาวรวัตถุที่ทรง
 บูรณะเป็นพิเศษคือ วัดเวฬุภิกขาราม(วัดไผ่ 11 กอ) ซึ่งพระเจ้ามังรายทรงสร้างไว้โดยการบูรณะ
 พระเจดีย์ใหญ่ และในสมัยนี้ได้มีพระสงฆ์ของวัดไผ่ 11 กอ ที่ได้รับการยอมรับและศรัทธาจาก
 พระสงฆ์และผู้คนทั่วไปว่า เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในทางพุทธศาสนาและมีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด
 นามว่าพระเถระจันทร์ และเป็นพระสงฆ์ที่มุ่งโลกุตระธรรม ชอบวิเวกและละเว้นที่จะยุ่งกับสังคมา

ภายนอก ทำให้พระเจ้ากือนาโปรดที่จะสร้างอุโมงค์ถ้ำฐานพระเจดีย์ด้านเหนือขึ้นหนึ่งอุโมงค์ อุโมงค์ที่ทรงสร้างนี้ใหญ่และสวยงามมากมีทางเดินเข้าออกได้ 4 ช่อง แต่ละช่องเดินติดต่อกันได้ หัวถึงข้างฝาผนังด้านในอุโมงค์เจาะช่องสำหรับตามประทีปให้เกิดแสงสว่างไว้เป็นระยะ เพื่อเป็น สถานที่ปฏิบัติธรรมเดินจงกรม และภาวนาแก่พระเถระจันทร์ เมื่อสร้างอุโมงค์เสร็จและทำการ นล่องแล้ว ได้ทรงขนานนามวัดใหม่ว่า วัดอุโมงค์ ชื่อวัดอุโมงค์จึงปรากฏมาตั้งแต่นั้น และ ด้วยความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ลังกาวงศ์ ซึ่งเป็นพระที่มีความรู้ในธรรมวินัยดี มีความสามารถในการแสดงธรรม มีความประพฤติเรียบร้อยและเคร่งครัดในพระธรรมวินัยมากกว่าพระอื่น ๆ จึง ทรงให้ความอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่และหมั่นมาฟังธรรมเทศนาจากพระสงฆ์เสมอ และ เมื่อทราบว่า สิ่งใดที่ทำให้พุทธศาสนาเจริญแล้ว จะทรงทำการนั้นทันที นอกจากจะสนพระทัย พุทธศาสนาเป็นการส่วนพระองค์แล้ว ยังทรงแนะนำชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์และประชาชน ให้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนา โดยพากันมาวัดในวันพระเพื่อให้ท่าน รักษาศีล ฟังธรรมเทศนา จากพระสงฆ์และเจริญภาวนาหาความสงบใจ นอกจากนั้นพระสงฆ์ในวัดยังเป็นผู้รอบรู้ในเรื่อง ต่าง ๆ สามารถให้คำปรึกษาแนะนำในการดำเนินชีวิตแก่ชาวบ้าน เกือบทุกคนความสามารถของ พระลังกาในครั้งนั้นเป็นเหตุให้กุลบุตรสมัครเข้ามาบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุสามเณรมากมาย และขจรขยายไปทั่วทิศ เป็นเหตุให้พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว และตั้ง หลักระหว่างในลานนาไทยเป็นครั้งแรกในสมัยของพระเจ้ากือนานีเอง หลังจากนั้นพุทธศาสนา ยังคงรุ่งเรืองจากการปกครองของพระเจ้าแสนเมืองมาผู้ครองราชสืบต่อ แต่การศาสนาที่เริ่มทรุดลง อีกในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน เพราะทรงเชื่อในวิชาไสยศาสตร์ทรงเจ้าเข้าผี ไม่สนใจทำนุบำรุง พุทธศาสนา และการที่ต้องรบกับพม่า และเจ้านายเมืองสุโขทัย

จนกระทั่งในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1985-2030) รัชกาลที่ 12 แห่งราชวงศ์เม็งราย พระพุทธศาสนาในลานนาไทยได้กลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และได้มีการจัดทำสังคายนา ครั้งที่ 8 ขึ้นที่วัดเจ็ดยอด เมื่อ พ.ศ.2020 เหตุที่พระเจ้าติโลกราชสามารถรวบรวมพระมหา เณรานุเถระผู้แตกฉานพระไตรปิฎกจำนวนมากมา ทำสังคายนาพระไตรปิฎกให้เสร็จเรียบร้อยได้ ภายในเวลา 1 ปี ก็เพราะมีพระสงฆ์ ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากือนาธรรมิกราช พระเจ้าแสนเมืองมาเข้า ช่วยเหลือ แต่เมื่อพระเจ้าติโลกราชสวรรคต พุทธศาสนาก็เสื่อมลงเรื่อย ๆ ประกอบกับการที่ต้อง

ทำศึกสงครามกับเมืองอื่นชาติอื่นอยู่ตลอดเวลา ประชาชนในเมืองต่างพากันอพยพหลบหนีภัยสงครามไปอาศัยตามที่ต่าง ๆ ทำให้เมืองเชียงใหม่ว้างผู้คนไปจำนวนมาก เช่นเดียวกับวัดอุโมงค์ก็ถูกทอดทิ้งให้เป็นวัดร้างอยู่กลางป่าลึก โดยปราศจากการเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองและประชาชน

จากประวัติความสัมพันธ์ระหว่าง วัด พระสงฆ์ และชุมชน ของวัดอุโมงค์ จะพบว่า ในสมัยใดที่พระสงฆ์ดำรงสมณปฏิบัติ ทั้งในส่วนของอรรถกถาปฏิบัติ และในส่วนของสมณกิจอนุเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป สามารถบำเพ็ญประโยชน์สนองความต้องการแก่สังคม ด้วยความเมตตาธรรมตามหน้าที่ สังคมสมัยนั้นก็จะเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ ได้รับการเคารพเทิดทูนบูชา และศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความศรัทธาที่มีพระสงฆ์และพระศาสนาจะปรากฏจากการสร้างวัดและสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในวัดให้มีความสวยงาม ด้วยความพากเพียร ดังเช่นการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ในวัดอุโมงค์ แต่ในสมัยใดที่พระสงฆ์ประพฤติดลาลดเคลื่อนไม่สามารถชักนำให้สังคมสงบสุข ฐานะพระสงฆ์ก็เสื่อมโทรมลง ศรัทธาในพระศาสนาก็เสื่อมถอย นอกจากนั้นความเป็นมาของวัดอุโมงค์ยังมีความสอดคล้องกับสภาพทางการเมืองการปกครองและสังคมของเมืองเชียงใหม่ตามลำดับ นับตั้งแต่อุดมการณ์ในการสร้างวัดของผู้ปกครองที่มุ่งหวังเพื่อจะสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพของผู้คนในสังคม ให้เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม และยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายพุทธจักรที่มีบทบาทร่วมกัน ในการจัดการทางการเมืองการปกครองและการศาสนา ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในวัดจะได้รับการยอมรับในฐานะของนักปราชญ์ผู้ทรงความรู้และคุณธรรม มีความเหมาะสมในการดำรงบทบาทในการเป็นผู้นำทางปัญญาและศีลธรรม ที่จะทำหน้าที่ขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้คน ทั้งยังแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างอาณาจักรกับพุทธจักรที่มีการพึ่งพาและควบคุมระหว่างกันอยู่ เช่น หากฝ่ายอาณาจักรอันมีกษัตริย์เป็นประมุข ให้ความสำคัญในการทำนุบำรุงศาสนา กษัตริย์ก็จะได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้ทรงทศพิธราชธรรม ในขณะที่เดียวกันสงฆ์เป็นประธานก็เป็นผู้ที่ได้รับการพิจารณาแต่งตั้งโดยกษัตริย์ อนึ่งจะพบว่า จากอุดมการณ์ของการสร้างวัดที่มุ่งสร้างรากฐานพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ให้ประดิษฐานในล้านนา ทำให้คณะสงฆ์ในวัดอุโมงค์จะเป็นพระสงฆ์ที่

ตั้งกีดสายถึงกางค์และแม้ว่า กาลเวลาจะผ่านไปก็สมัย ซึ่งอาจจะเป็นยุคที่รุ่งเรืองหรือยุคที่เสื่อมโทรมของพระศาสนาตามสภาพการเมืองการปกครอง แต่เมื่อศาสนาได้รับความสนใจฟื้นฟูจากผู้นำและประชาชน พระสงฆ์ในวัดจะพยายามดำรงบทบาทที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมมาแต่อดีตว่า เป็นผู้ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัด และยึดมั่นในหลักการทางพุทธศาสนาที่เป็นแก่นแท้และทำหน้าที่ในการจัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมแก่คนในสังคมตลอดมา

1.2 พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของวัดอุโมงค์

จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา นายชื่น สิโรตกับมิตรสหาย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าโดยเฉพาะพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ และมีความประสงค์ที่จะให้มีการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ที่เป็นแก่นแท้ให้แก่ประชาชนทั่วไป ได้ร่วมกันมาแผ้วถางป่าและตกแต่งสถานที่นี้ทำการบูรณาซ่อมแซมกำแพงที่ปรักพังและกู้สภาพของถ้ำให้คืนคงทรงรูปอยู่ต่อไป และอาราธนาท่านพุทธทาส ภิกขุ แห่งสวนโมกขพลารามไชยา ขึ้นมาแสดงธรรมและขอให้ท่านอยู่ประจำที่เชียงใหม่ ท่านพุทธทาสได้ขึ้นมาแสดงธรรม ให้ประชาชนชาวเชียงใหม่ฟังเป็นเวลาสิบห้าวัน จากการประกาศพระพุทธศาสนาครั้งนั้น ทำให้คณะพุทธนิคมและประชาชนชาวเชียงใหม่ ตื่นตัวในการประกาศพุทธศาสนาที่แท้จริงมาก แต่ท่านไม่อาจจะอยู่จำพรรษาที่เชียงใหม่ตามคำอาราธนาได้เพราะมีภาระที่จะต้องทำอีกมาก ท่านรับปากจะหาพระขึ้นมาประจำเชียงใหม่แทนตัวในปีต่อไป

พ.ศ. 2492 ท่านพุทธทาส ได้สั่งให้คณะพุทธนิคมไปรับ ภิกขุ ปัญญานันทะ มาประจำที่เชียงใหม่ เมื่อ ภิกขุปัญญานันทะมาถึงเชียงใหม่แล้วก็เริ่มประกาศธรรมแบบใหม่ด้วยวิธีปาฐกถา ณ ศาลาซึ่งมุงด้วยใบไม้ (ใบตองตึง) กลางเมืองเชียงใหม่ ทุกวันอาทิตย์ ทุกวันพระ ประชาชนสนใจฟังธรรมกันมากเสมอมา นอกจากจะแสดงปาฐกถาประจำที่กลางเมืองแล้ว ภิกขุ ปัญญานันทะและพระคณะเดียวกันบางรูปยังได้จาริกไปปาฐกถาตามสถานที่ต่างๆ นอกเมืองและต่างจังหวัดอีกด้วย การประกาศพระศาสนาแบบนี้เป็นผลดีแก่ประชาชนอยู่ไม่น้อย สามปีผ่านไปงานใหม่ที่พุทธนิคมทำมาได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง และเพื่อเผยแผ่คำสอนให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น พุทธนิคมจึงได้ออกหนังสือพิมพ์ธรรมะรายเดือนชื่อ “ชาวพุทธ” ขึ้นอีกฉบับหนึ่ง เพื่อเป็นสื่อชักโยงให้

ชาวพุทธในถิ่นอื่นได้รับแสงสว่างในทางธรรม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การดำเนินกิจกรรมในบทบาทของพุทธนิคม ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงต่อวัด อุโมงค์หรือในชื่อหนึ่งว่า สวนพุทธธรรม ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. จัดสร้างสวนพุทธธรรม ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ ไว้เป็นที่พักของภิกษุสามเณรผู้สนใจในการปฏิบัติและเผยแผ่ธรรม
2. สร้างห้องสมุดและซื้อหนังสือที่สำคัญทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ไว้เป็นที่ค้นคว้าของ ภิกษุ สามเณร อนุคาริก อนุคาริกา อุบาสกและอุบาสิกา
3. สร้างกุฏิจำนวน 40 หลัง สำหรับภิกษุ สามเณร และสร้างกุฏิ 43 หลังสำหรับ อนุคาริก และอุบาสิกา ซึ่งจัดไว้อีกด้านหนึ่งต่างหากเป็นเอกเทศ
4. บูรณะซ่อมแซม อุโมงค์เกรจนท์ให้สะอาด จนเดินเข้าชมศิลปะต่างๆ ภายในวัด อุโมงค์ได้สะดวก ราคยางเอสฟิไลและเทคอนกรีตบนหลังอุโมงค์ ป้องกันไม่ให้น้ำซึมลงไป ใน อุโมงค์และสร้างหลังคาถันฝนตรงที่อุโมงค์พังด้วย
5. แผ้วถางต้นไม้ที่ขึ้นบนพระเจดีย์ อุโมงค์ กำแพงวัดและอื่นๆ ออกหมด คงไว้แต่ต้นไม้ ที่ไม่เป็นอันตรายต่อโบราณสถาน เพื่อให้เป็นสวนที่ร่มเย็น
6. สร้างอาคารพุทธนิคมขึ้นในสวนพุทธธรรม เป็นที่ตั้งโรงพิมพ์สำนักงานนิตยสาร ชาวพุทธ และสำนักงานชาวพุทธมูลนิธิเพื่อให้ภิกษุ สามเณร อนุคาริก อนุคาริกา อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งอาศัยอยู่ในสวนพุทธธรรม ได้ทำงานโดยสะดวก
7. ซ่อมพระพุทธรูปหินองค์เก่าให้ดีขึ้น แล้วนำไปไว้ให้คนบูชาในอุโมงค์เกรจนท์ตาม เดิม
8. สร้างพระอุโบสถหลังขนาดย่อมบนฐานพระอุโบสถเก่า เพื่อเป็นที่ทำสังฆกรรมต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ และเป็นที่สวดมนต์ภาวนาของผู้ที่อยู่ในวัดด้วย (ปัจจุบันถูกรื้อและสร้างทดแทนใหม่ แล้ว)
9. สร้างศาลาทรงไทยหลังใหญ่ที่หน้าถ้ำ ปัจจุบันใช้เป็นโรงภาพปริสนาธรรม เพื่อ ค้อนรับผู้ที่มาฟังธรรมและมาในงานวัดพร้อมทั้งเป็นสถานที่ฉันอาหารของภิกษุสามเณร

นอกจากการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ในวัดแล้ว คณะทำงานซึ่งประกอบด้วยพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ยังมีความประสงค์ร่วมกันอย่างมุ่งมั่น ในการเผยแพร่ความรู้ด้านศีลธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป โดยได้มีการดำเนินการที่มุ่งเผยแพร่ความรู้ด้านธรรมะสู่ประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

1. ออกหนังสือพิมพ์ ชาวพุทธรายเดือน ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 (ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นรายสองเดือน)
2. สร้างห้องสมุดที่กลางเมือง ให้ประชาชนได้อ่านหนังสือธรรมะ (ปัจจุบันมอบให้พุทธสถานเชียงใหม่ไปแล้ว)
3. จัดหาเครื่องทำไฟ เครื่องขยายเสียง และส่งพระไปแสดงปาฐกถา ตามสถานที่ต่างๆ ทั่วสิบจังหวัด
4. ส่งพระ 2 รูป อุบาสก 2 คน ไปศึกษาต่อที่ประเทศอินเดีย
5. ส่งเงินไปบำรุงองค์กร สมาคมต่างๆ ในต่างประเทศเป็นครั้งคราว
6. พิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานมากกว่า 120 เรื่อง ประมาณ 500,000 ฉบับ
7. ซื้อเครื่องอุปกรณ์การถ่ายทำภาพยนตร์ และสไลด์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อใช้ฉายให้ประชาชนได้รับชม
8. จัดค่ายฝึกอบรมคุณธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งสอนธรรมะแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

ในสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันที่วัด และพระสงฆ์กำลังสูญเสียบทบาท ฐานะและความหมายออกไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะในสังคมเมือง วัดมิได้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกต่อไป ไม่ได้เป็นแหล่งจัดการศึกษาสำหรับกุลบุตรหรือเป็นผู้สั่งสอนธรรมะสำหรับคนทั่วไป ทั้งนี้พระสงฆ์ยังขาดการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับวิถีของชาวโลก และการวิธีการปรับปรุงรูปแบบของการถ่ายทอดที่ได้รับการยอมรับจากสาธารณชน ทำให้บทบาทของพระสงฆ์คงเหลือแต่เพียงบทบาทในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชุมชน และมีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่จำนวนหนึ่งที่ยังคงคอยฟังพระเทศนา ในขณะที่คนหนุ่มสาวได้พากันแสวงหาธรรมะ

จากนอกวัดจากผู้ที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นปัญญาชนทางพุทธศาสนา ในฐานะที่พระสงฆ์ได้ถูกลดบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะจากการแบ่งเบาของฆราวาสที่มีความรู้ความเข้าใจ และเชื่อมโยงวิเคราะห์ธรรมะกับวิถีชีวิต จึงทำให้ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมากของสังคม แม้ว่า สิ่งที่ฆราวาสที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญญาชนนั้น จะมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาดี แต่ในหลายแง่มุม ฆราวาสเหล่านี้ยังขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง และยังไม่สามารถจะอุทิศตนเพื่อการศึกษาและเผยแผ่ได้อย่างเต็มที่ ทั้งยังขาดคุณลักษณะโดยภาวะในการเผยแผ่สั่งสอนให้เกิดการยอมรับ ดังเช่น พระสงฆ์เคยปฏิบัติด้วยความตระหนักถึงฐานะทางสังคมของพระสงฆ์กำลังเสื่อมสูญไป พระสงฆ์ในวัดได้ร่วมกับฆราวาสที่เป็นบริษัทซึ่งมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ร่วมกันฟื้นฟูฐานะทางสังคมของวัดและพระสงฆ์ให้ได้รับการยอมรับในบทบาทตามสถานภาพของการเป็นผู้นำในการจัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สังคม ประกอบกับความห่วงใยในพระศาสนากับความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมได้นำไปสู่การกำหนดของค่านิยมธรรมวัดอุโมงค์

1.3 ความเป็นมาของค่านิยมธรรม

จากการบอกเล่าของ ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ หัวหน้าฝ่ายแผนและวิชาการของโครงการค่านิยมธรรม วัดอุโมงค์ได้เล่าถึงความเป็นมาของค่านิยมธรรมวัดอุโมงค์ โดยสรุปดังนี้

.....ด้วยความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในปัจจุบัน มีคำถามที่หลากหลายว่า พระสงฆ์ทำอะไรเพื่อประชาชน อันเป็นการตอบแทนปัจจัยสี่ที่ประชาชนมอบถวายแก่พระสงฆ์เพื่อมุ่งหวังให้พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้สืบสานพระพุทธศาสนา และสืบทอดเป็นแบบอย่างผู้ที่มีความประพฤติตามหลักจริยธรรมศีลธรรม อีกทั้งในเปลี่ยนแปลงไปของสังคมทำให้คนกับวัดกับพระมีระยะห่างระหว่างกันเพิ่มขึ้น คนเข้าวัดเพียงเพราะต้องการทำบุญ พระเป็นเพียงสื่อกลางที่เสมือนทางผ่านของโลกแห่งวิญญาณกับโลกแห่งความเป็นจริงบทบาทที่สำคัญของของพระที่คงอยู่คือ การเป็นเจ้าพิธี จากเดิมบทบาทที่โดดเด่นของพระวัดอุโมงค์ซึ่งสืบเชื้อสายความเป็นพระลังkawงศ์ ที่เคยดำรงบทบาทการเป็นผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนที่มาขอคำชี้แนะเกี่ยวกับหลักธรรมในการดำเนินชีวิตได้แปรเปลี่ยน

ไป โดยถูกลดความสำคัญลง ในขณะที่ประชาชนมีการแสวงหาธรรมะจากนอกวัด เป็นสิ่งที่
 สั่นคลอนความเชื่อมั่นในบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ แต่ขณะเดียวกัน ความรู้สึกสำนึก
 ในหัวใจต่อสังคมและความต้องการให้ผู้คนในสังคมดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีความสุข จึงทำให้
 พระสงฆ์ในวัดอุโมงค์และฆราวาสกลุ่มหนึ่งที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน ได้ร่วมตัวกันเป็นคณะทำงาน
 วัดอุโมงค์หรือในนามของพุทธนิคม โดยได้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อการเผยแพร
 ธรรมะสู่ประชาชนแต่จากความพยายามในการดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ ก็ยังพบว่า ยังไม่
 เพียงพอที่จะให้ผู้คนเข้าใจในหลักธรรมะ เพราะการศึกษาธรรมะเพียงในระยะเวลา 1-2 ชั่วโมง
 ยังไม่สามารถจะทำความเข้าใจในประเด็นธรรมะได้ อีกทั้งเมื่อเกิดปัญหาข้อข้องใจก็ไม่สามารถ
 ชักถามข้อสงสัยในหลักธรรมกับพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนได้ อีกทั้งสภาพการณ์
 ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในสังคมรู้สึกสับสนและ
 ต้องการที่พึ่งทางจิตใจ ผู้คนส่วนหนึ่งได้พยายามแสวงหาแนวคิดทางธรรมะ เพื่อนำไปใช้เป็น
 หลักในการดำรงชีวิต ซึ่งก็ได้มีสำนักสงฆ์หลายแห่งพยายามดำเนินกิจกรรมในการให้ความรู้แก่
 ประชาชน อาทิเช่น สวนโมกข์ สันติอโศก ธรรมกาย ฯลฯ ซึ่งสำนักเหล่านี้มีกิจกรรมที่สามารถ
 ดำเนินการตอบสนองความต้องการของผู้คนได้เป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง หากแต่วัดอุโมงค์ยัง
 ไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินการในลักษณะเช่นนั้นได้ จึงมีความคิดที่ต้องการจะดำเนิน
 การในการให้ความรู้ทางธรรมะแก่ประชาชนอย่างเจาะลึก ซึ่งหมายถึงความพยายามในการก่อให้เกิด
 เกิดการปฏิบัติควบคู่กับการเรียนรู้ทางหลักธรรมะ โดยหวังว่า ในระยะเวลาที่ประชาชนเข้ามา
 ร่วมศึกษาธรรมะจากการปฏิบัตินั้นจะสามารถกล่อมเกลากลืนฝังคุณธรรมให้แก่บุคคลได้ ด้วย
 แนวคิดเช่นนี้จึงก่อเกิดแนวทางการศึกษาปฏิบัติธรรมะโดยการเข้ารับการฝึกอบรมที่เรียกว่า ค่าย
 คุณธรรม ขณะเดียวกันด้วยความเป็นห่วงเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นขุมพลังของชาติในอนาคต
 ทำอย่างไรที่จะสามารถกล่อมเกลากลืนใจเยาวชนเหล่านี้ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม
 สามารถดำรงชีวิตและสังคมในอนาคตได้อย่างสงบสุข จึงได้มีการประสานแนวคิดอุดมการณ์นี้
 กับผู้บริหารสถานศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนด้วยดี

ทั้งนี้ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการนั้น ได้มีการจัดวางแผนในการดำเนินงาน โดย
 จัดให้มีโครงสร้างการดำเนินงาน ประกอบด้วยคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการอุปถัมภ์ คณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยคฤหัสถ์และภิกษุสงฆ์ และได้มีการกำหนดประเภทและจำนวนผู้เข้ารับการอบรมการกำหนดหลักสูตรและระยะเวลาในการอบรมคือ สำหรับเยาวชน นักเรียน นักศึกษาใช้ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน หรือประมาณ 48 ชั่วโมง สำหรับประชาชนทั่วไป ข้าราชการ พนักงาน ใช้ระยะเวลา 2 วัน 2 คืน ถึง 5 วัน 5 คืน และสำหรับพระภิกษุสามเณร ใช้เวลาประมาณ 4 วัน 4 คืน คือ ถึง 7 วัน 7 คืน ส่วนหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมนั้น ก็ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้องเช่น ในกลุ่มเยาวชนจะมุ่งเน้นสาระเกี่ยวกับการอบรมความรู้ธรรมพื้นฐานเพื่อช่วยเสริมสร้างระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม อันได้แก่ พระรัตนไตร ความกตัญญู กตเวที อปายมุข 6 ทิศ 6 คารวะ 6 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 ฃรราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 มรรค 8 สติสัมปชัญญะ กฎแห่งกรรม ธรรมกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาวัยรุ่น ฯลฯ ในกลุ่มประชาชนทั่วไป ก็จะเน้นคุณธรรมพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต เช่น พระรัตนไตร ไตรสิกขา อริยสัจ 4 ฃรราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 ทิณฐิธัมมิกัตถประโยชน์ 4 สุขของฃรราวาส 4 อปายมุข 6 มรรค 8 ธรรมกับชีวิต ธรรมกับการทำงาน ฯลฯ และในกลุ่มพระภิกษุสามเณร ประกอบด้วย การบรรยาย วิเคราะห์ธรรมโดยละเอียดเช่น จันท์ 5 ธาตุ 4 สติปัญญา 4 อายตนะ 6 กระบวนการเกิดทุกข์และดับทุกข์ อาณาปนสติภาวนา ธรรมกับสังคม บทบาทพระสงฆ์กับปัญหาสังคม ฯลฯ สำหรับการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติก็มีการแบ่งแยกตามความเหมาะสม แก่กลุ่มเป้าหมายเช่น กลุ่มเยาวชน จะใช้วิธีการฝึก มารยาทแบบไทย การทำวัตรสวดมนต์ การเจริญสมาธิ ฯลฯ ในกลุ่มประชาชน เน้นการอบรมมารยาทไทย การทำวัตรสวดมนต์ การเจริญสมาธิ การฝึกโยคะ การใช้สมาธิกับการปฏิบัติและสร้างวินัยในตนเอง ส่วนพระภิกษุสามเณร จะเน้นการฝึกปฏิบัติสมาธิ อาณาปนสติ เพื่อสู่ภาวะสมาธิและปัญญาอย่างสมบูรณ์ สำหรับงบประมาณในการดำเนินงานประกอบด้วย งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ งบประมาณการบริจาคและการลงทะเบียนเข้ารับการอบรมของผู้เข้ารับการอบรมคนละ 110 บาท ซึ่งในส่วนของงบประมาณที่ได้รับจากผู้เข้ารับการอบรมนี้จะใช้เป็นค่าอาหารสำหรับผู้เข้ารับการอบรม

ในแต่ละปีทางโครงการจะกำหนดเป้าหมายในการให้การฝึกอบรมแก่ประชาชนทั่วไปปีละ 5 รุ่น รุ่นละ 60 คนรวม 300 คน เยาวชนจำนวน 40 รุ่น รุ่นละ 80 คน จำนวน 3,200 คน และ วิทยุ สามเณร จำนวน 3 รุ่น รุ่นละ 40 รูปจำนวน 120 รูป ทั้งนี้นับตั้งแต่เริ่มตั้งโครงการในปี พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน (2540) ได้ให้การฝึกอบรมแก่ประชาชนจำนวน 1,563 คน เยาวชน จำนวน 27,230 คน วิทยุ สามเณร จำนวน 776 รูป และผู้สนใจพิเศษจำนวน 2,889 คน ดังเช่นตารางต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงตารางจำนวนผู้เข้ารับการอบรมจากค่ายคุณธรรม

ปีการศึกษา	นักเรียน/นักศึกษา	ข้าราชการ/ครู/อาจารย์	พระภิกษุ/สามเณร	รวม	กลุ่มพึงธรรมพิเศษ	หมายเหตุ
	รุ่น จำนวน	รุ่น จำนวน	รุ่น จำนวน	รุ่น จำนวน	รุ่น จำนวน	
2534	22 1950	4 245	0 0	26 2195	1 29	เริ่ม พ.ศ. 2534
2535	38 3173	11 462	4 191	53 3826	8 598	
2536	46 4065	8 470	7 386	61 4921	37 2503	
2537	49 4443	4 244	1 18	54 4705	17 1274	
2538	49 4305	3 142	3 181	55 4628	7 620	
2539	64 5559	0 0	0 0	64 5559	12 828	
2540	44 3725	0 0	0 0	44 3725	28 2889	
รวม	317 27230	30 1563	15 776	357 29569	110 8741	

ตอนที่ 2 ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาของเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมในค่ายคุณธรรมวัดคูโมงค์

จากการศึกษาพบว่า เยาวชนที่เข้ารับการอบรมในค่ายคุณธรรมวัดคูโมงค์มีความแตกต่างทางภูมิหลังที่หลากหลายทั้งในด้านเกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคม ภูมิหลังทางครอบครัว ภูมิหลังทาง

สภาพแวดล้อม และภูมิหลังทางสถานภาพ ซึ่งภูมิหลังที่ต่างกันทำให้เยาวชนมีความคิด มุมมองต่อการเข้าค่ายคุณธรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในความรู้สึกที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่ในการจัดเกลาคุณธรรมให้แก่ตนเอง ซึ่งเป็นผลให้เยาวชนมีความแตกต่างกันในการแสดงพฤติกรรมทางสังคม โดยเฉพาะปฏิกิริยาที่แสดงออกเมื่อรับทราบว่า จะต้องเข้ารับการอบรมในค่ายคุณธรรม หากแต่แม้ว่าเยาวชนมีการภูมิหลังที่ต่างกัน จะทำให้เยาวชนมีมุมมอง ความคาดหวัง และทัศนคติในการเข้าค่ายที่แตกต่างกัน แต่หลังจากที่เยาวชนทุกคนได้รับการอบรมจากค่ายคุณธรรมอย่างเข้มงวดและเสมอภาค ในระยะเวลา 2 วัน 2 คืนนั้น ทำให้เยาวชนที่แม้จะมีรากฐานเดิมที่ต่างกัน และมีความต่างในการรับรู้และเรียนรู้ธรรมะบ้าง สามารถปฏิบัติและเกิดจิตสำนึกต่อคุณค่าของธรรมะในระดับที่ไม่ต่างกัน ทั้งนี้เพราะในส่วนลึกของความต้องการทางจิตใจนั้น เยาวชนทุกคนมีความต้องการทำหน้าที่ของการเป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี และเป็นคนดีที่ได้รับการยอมรับจากสังคม และหากจะพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้เยาวชนที่เข้ารับการอบรมในค่ายคุณธรรมมีความแตกต่างกันนั้น อาจจะสามารถสรุปได้เป็น 4 ประเด็นดังนี้

- 2.1 ภูมิหลังทางสภาพแวดล้อม
- 2.2 ภูมิหลังทางครอบครัว
- 2.3 ภูมิหลังทางสถานภาพทางเพศ
- 2.4 ภูมิหลังทางประสบการณ์เดิม

ซึ่งภูมิหลังทั้ง 4 ประการ อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความต่างในกลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการอบรมในค่ายคุณธรรมนั้น เมื่อศึกษาถึงรายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า

2.1 ภูมิหลังทางสภาพแวดล้อม

สำหรับเยาวชนที่เข้ามาเข้าค่ายคุณธรรมนั้นประกอบด้วยนักเรียนนักศึกษาจากสถานศึกษาในเขตเมือง เช่น โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนมงฟอร์ต โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาลัยอาชีวศึกษา และจากสถานศึกษาในเขตอำเภอรอบนอกเช่น โรงเรียนสารภีวิทยาคม ฯลฯ จากการศึกษาพฤติกรรมและความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์และการเข้า

ค่าคุณธรรมในระยะแรกพบว่า เยาวชนจากสถานศึกษารอบนอกโดยส่วนมากจะให้การศรัทธา ยอมรับในบทบาทของพระสงฆ์สูงกว่าเยาวชนในเขตเมือง โดยเยาวชนมีความรู้สึกว่า พระสงฆ์ เป็นผู้มีความรู้ดีโดยเฉพาะในหลักธรรม และยังเป็นผู้มีการปฏิบัติดีสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีทาง ความประพฤติ ดังนั้นการแสดงออกของเยาวชนต่อพระสงฆ์ซึ่งเป็นคณะทำงานของค่าคุณธรรม จึงประกอบด้วยการกระทำเกิดจากความรู้สึกเคารพศรัทธาอย่างสูง และยังมีความคาดหวังต่อการ เข้าค่าคุณธรรมว่า ตนเองจะได้รับแนวคิด แนวปฏิบัติที่ดีอื่นจะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งจาก การสอบถามถึงพื้นฐานทางสังคมเดิมของเยาวชนพบว่า เยาวชนที่มาจากเขตชนบทส่วนใหญ่จะมี ภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านชนบทซึ่งผู้คนมีความใกล้ชิดและผูกพันกับวัด ดังนั้นในวิถีชีวิตในแ่งมูม ต่าง ๆ จึงได้รับอิทธิพลของความเชื่อทางศาสนาพุทธ เพราะได้รับการขัดเกลาจากครอบครัว โดย สมาชิกอาวุโสในครอบครัวเช่นปู่ย่าตายายพ่อแม่ จะเป็นผู้ถ่ายทอดขัดเกลาแนวคิด วิธีการปฏิบัติ ให้แก่เยาวชนเหล่านี้มานับตั้งแต่ปฐมวัยของชีวิต อีกทั้งยังมีโอกาสได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยการไปเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเช่น การทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ในวัด หรือการปฏิบัติใน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต ครอบครัว และชุมชน ที่ให้การยกย่องพระสงฆ์ จึงทำให้เกิดการซึมซับคุณ ค่าแนวคิดและวิธีปฏิบัติทางศาสนาในด้านต่าง ๆ มากกว่าเยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมือง ประกอบกับการขยายการศึกษาของโครงการศาสนาวันอาทิตย์ซึ่งจัดสอนในวัดของชุมชน ยังเป็น การเน้นย้ำให้เยาวชนมีความใกล้ชิดและผูกพันกับศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้จะมีความรู้ สึกพึงพอใจต่อการเข้าค่ายมากกว่าเยาวชนจากเขตเมือง และจะมีความคาดหวังในระดับที่ดีต่อ บทบาทของพระสงฆ์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าค่ายคุณธรรม

ในขณะที่เยาวชนจากสังคมเมืองมีโอกาสในเรียนรู้สัมผัสบทบาทของพระสงฆ์ในแ่งมูม เพียงน้อยนิด คือ อยู่ในบทบาทของการทำบุญขึ้นพื้นฐานเช่น การตักบาตรซึ่งก็ยังมีจำนวนครั้ง เพียงเล็กน้อย หรือการทำกิจกรรมทางศาสนาตามที่สถานศึกษากำหนด ทำให้โอกาสในการเข้า ร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา หรือการได้รับการกล่อมเกลาเกี่ยวกับศาสนาหรือบทบาทของสงฆ์มี น้อยกว่าเยาวชนจากชนบท สิ่งที่เยาวชนในเมืองเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาหรือพิธีกรรมทาง ศาสนามักจะเกิดจากการศึกษาในชั้นเรียนหรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ทางสถานศึกษา กำหนดเช่น การถวายเทียนเข้าพรรษา ฯลฯ โอกาสที่จะได้รับการกล่อมเกลาและการชักจูงให้เข้า

ร่วมกิจกรรมทางศาสนาโดยบทบาทของครอบครัวมีค่อนข้างน้อย อาจเป็นเพราะลักษณะของวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเมืองที่ต้องเร่งรีบและต้องทำงานประจำหรือต้องทำการค้าทำให้ไม่มีเวลานำพาบุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของวัด อีกทั้งประเภทของสถานศึกษาที่เยาวชนศึกษาอยู่ก็มีผลถึงมุมมองของเยาวชนที่พุทธศาสนา เช่น เยาวชนที่เรียนในสถานศึกษาที่สังกัดคริสต์ศาสนามีโอกาสในการเรียนรู้และสัมผัสพุทธศาสนาน้อยมากหรือเพียงผิวเผิน ซึ่งสถานศึกษาในสังกัดคริสต์ศาสนาก็มักเป็นสถานศึกษาที่ผู้ปกครองที่อยู่ในเขตเมืองให้ความนิยมในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษา ด้วยเหตุผลด้านชื่อเสียงทางด้านวิชาการ และในประกอบกับการขยายตัวของศาสนาอื่น ๆ ที่มีแนวโน้มในการโจมตีพุทธศาสนาโดยเฉพาะจุดอ่อนของพระสงฆ์ ซึ่งมักจะปรากฏเป็นข่าวเชิงลบอยู่บ่อยครั้งในลักษณะเช่นนี้ทำให้เยาวชนในเขตเมืองจำนวนไม่น้อยที่มีทัศนคติเชิงลบต่อพระสงฆ์ ด้วยความรู้สึกว่า พระสงฆ์ไม่มีความรู้ความเข้าใจในสังคมอย่างแท้จริงและยังมีการปฏิบัติที่หละหลวม ฉะนั้นคงไม่สามารถทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ให้ตนเองได้มากนัก และเชื่อว่า สิ่งที่พระสอนก็คงไม่ต่างจากตำราที่เรียนอยู่หรือยังสามารถหาซื้อจากที่วางขายในท้องตลาด แต่ด้วยความจำยอมจากกฎระเบียบของสถานศึกษาที่กำหนดเป็นเงื่อนไขการผ่านกิจกรรมจากการเข้าค่ายทำให้ต้องอยู่ในภาวะจำยอมไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จึงเป็นความรู้สึกที่กดดันจากข้อขัดข้องใจในการเข้าค่าย แต่ก็มีเยาวชนบางส่วนที่อยู่ในเขตเมืองที่ได้มีโอกาสได้รับสัมผัสกับบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่ขัดเกลากมลความรู้ทางศาสนา จากการที่ได้เข้าเรียนในหลักสูตรพุทธศาสนาวินัยวิทยาซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน จึงทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาและระบบคุณค่าต่าง ๆ ทางศาสนามากขึ้นเยาวชนกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มที่ครอบครัวให้การสนับสนุนให้สนใจศึกษาระบบคุณค่าทางศาสนา ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้ก็จะมีความคิดที่ศรัทธาต่อพระสงฆ์และการเข้าค่ายคุณธรรมแตกต่างจากเยาวชนจากเขตเมืองที่มีโอกาสเรียนรู้ และสัมผัสบทบาทของพระสงฆ์น้อยกว่า ทั้งนี้คงเช่นเยาวชนต่อไปนี้

นางสาวประภาศรี ใจกล้า อายุ 18 ปี จากโรงเรียนสารภีวิทยาคม มีภูมิลำเนาอยู่ ตำบลยางเนิ้ง อำเภอสารภี กล่าวว่า

....เมื่อทราบว่า จะได้มาอบรมที่ค่ายคุณธรรม หนูกับเพื่อน ๆ หลายคนต่างรู้สึกดีใจที่จะได้มีโอกาสเข้าค่ายคุณธรรม เพราะชอบสถานที่สงบ ชอบการนั่งสมาธิ ซึ่งปกติแล้วอยู่ที่บ้านก็จะพยายามฝึกสมาธิอยู่บ้างแล้ว และทางครอบครัวของหนูกับเพื่อน ๆ เมื่อทราบว่าพวกเราจะได้มาเข้าค่ายคุณธรรม ต่างพอใจ อย่างเช่นคุณยายซึ่งเป็นคนชอบเข้าวัดและเป็นผู้พาหนูเข้าวัดตั้งแต่เล็ก ๆ ก่อนออกจากบ้านคุณยายได้เน้นเตือนให้หนูตั้งใจปฏิบัติและศึกษาธรรมะให้มาก ๆ และบอกว่าไปอยู่ในสถานที่ของวัดซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเราเป็นผู้หญิงจะแสดงกิริยาอย่างไรต่อหน้าพระสงฆ์ต้องระวัง เพราะท่านมีฐานะสูงกว่าเรา จึงต้องทำตัวให้เหมาะสมเคารพยำเกรงต่อสถานที่และพระสงฆ์

นางสาว พัทธวรรณ จ๊ะป็น อายุ 17 ปี จากโรงเรียนมงฟอร์ต มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า

...หนูไม่ค่อยมีโอกาสเข้าวัด จะเข้าวัดก็ต่อเมื่อทางโรงเรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมเช่น ถวายเทียนเข้าพรรษา ซึ่งก็จะเจอแต่บรรพชาภิกษุที่นำเบิ้อเพราะ จะไปนั่งฟังพระเทศน์นาน ๆ ด้วยภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจยาก และเมื่อทราบว่าทางโรงเรียนจะให้ไปเข้าค่ายคุณธรรมที่วัด ก็รู้สึกไม่อยากไป เพราะคิดว่า การไปเข้าค่ายในวัดคงมีแต่โบสถ์ ต้องนอนเป็นกลุ่มใหญ่กลางสนาม ต้องกินข้าววันละ 2 มื้อ อาหารมีแต่ผัก ไม่มีเนื้อ หรือไม้ก็เป็นเพียงผลไม้เท่านั้น และวัน ๆ ก็ต้องมีแต่การฟังพระเทศน์ หรือกลางคืนก็มีแต่การนั่งสมาธิ ต้องทนทรมานหลายวันแต่ก็ยอมเพราะเป็นข้อบังคับของทางโรงเรียน.....

นางสาว รัตนา มะลิดง อายุ 17 ปี จากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีภูมิลำเนาอยู่ ตำบลสันโค้ง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า

...หนูกับเพื่อน ๆ ที่สนิทกันพวกเรามีความรู้สึกเฉย ๆ เพราะคิดว่า การเข้าวัดคงไปทำให้จิตใจสงบ ไม่ได้ไปเที่ยว เพื่อความสนุกสนาน โดยปกติพวกเราก็เคยเข้าวัดเหมือนกัน ตอนอยู่ชั้นประถมเคยเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่วัด ก็ต้องไปวัดทุกบ่ายวันอาทิตย์ แต่ตอนใดไม่มีโอกาสได้เข้าวัด จะมีโอกาสทำบุญกับพระก็เฉพาะวันเกิดที่คุณแม่พาไปตักบาตรในตอนเช้า กับวันพระสำคัญ ๆ ที่ตรงกับวันหยุดเรียนจะมีโอกาสไปทำบุญจริงจัง

2.2 ภูมิหลังทางครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางครอบครัวของเยาวชนมีผลต่อความรู้สึกและคาดหวังของเยาวชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์และการเข้าค่ายคุณธรรม ทั้งเกี่ยวกับเรื่องของการอบรมเลี้ยงดู และความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว และสภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งจากการศึกษาเจาะลึกถึงครอบครัวของเยาวชนพบว่า ไม่ว่าเยาวชนจะมาจากครอบครัวชนบทหรือครอบครัวในเมืองหากว่า เป็นครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาสูง และเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา จะให้การสนับสนุนให้เยาวชนมีความสนใจทางพุทธศาสนา เช่น การสนับสนุนให้เยาวชนศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับพุทธศาสนา หรือเป็นผู้ถ่ายทอดแนวคิคุดมการณ์ทางพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน จากการบอกเล่า การพูดคุย การวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับ บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์และศาสนพิธี ให้เยาวชนได้รับทราบ รวมทั้งการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง หรือการนำพาเยาวชนเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาเช่น การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน การฟังเทศน์ หรือการสนับสนุนให้เข้าเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเหล่านี้ได้เป็นการกล่อมเกลาคูณธรรมทางความคิดเกี่ยวกับระบบคุณค่าทางศาสนาให้แก่เยาวชนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และเป็นปลูกฝังให้เยาวชนสร้างความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในเชิงบวกและมีความรู้สึกที่ดีต่อการเข้าค่ายคุณธรรม

เช่นเดียวกับเยาวชนที่มาจากครอบครัวซึ่งมีความพร้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ และเป็นครอบครัวที่อบอุ่น จะมีโอกาสในการสนับสนุนให้เยาวชนมีความสนใจทางศาสนามากยิ่งกว่าครอบครัวที่มีปัญหา ทั้งนี้แม้ว่า ความสนใจในความเชื่อทางศาสนาจะแตกต่างกันแต่เยาวชนจะมีโอกาสในการกล่อมเกลาคูณธรรมพื้นฐานมากยิ่งขึ้น หรือในกรณีที่เยาวชนมาจากครอบครัวชายซึ่งมีความอบอุ่นของระบบเครือญาติ และมีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุในครอบครัว เช่น มีปู่ตาชายอาศัยอยู่ร่วมด้วย ทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้คอยดูแลอบรมสั่งสอน ในลักษณะเช่นนี้ เยาวชนจะมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวทางศาสนาและการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของสงฆ์ จากผู้สูงอายุในครอบครัว จากการรับฟังเรื่องเล่า คำสอน หรือการยกตัวอย่างของจริง รวมทั้งการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง ก่อให้เกิดการซึมซับคุณค่าทางคุณธรรมทางศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย และเป็นผลโดยตรงต่อระบบคิดเกี่ยวกับเรื่องคุณค่าของเยาวชนเมื่อเติบโตขึ้น โดยเฉพาะการตระหนักใน

คุณค่าของพระสงฆ์และศาสนาซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกัน ฉะนั้นในความรู้สึกต่อการเข้าค่ายเยาวชนจึงคาดหวังว่า จะได้รับสิ่งที่ดีที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตจากพระสงฆ์และจากการอบรมในค่ายคุณธรรม ในขณะที่เยาวชนที่มาจากครอบครัวที่ขัดสนหรือแตกแยก ขาดความอบอุ่นในครอบครัว มีโอกาสในการได้รับการกล่อมเกลาคุณค่าพื้นฐานทางศาสนาน้อย จึงให้เยาวชนขาดความเข้าใจและสนใจในศาสนา มีมุมมองต่อศาสนาและพิธีปฏิบัติทางศาสนาว่าเป็นสิ่งไม่น่าถึรมย์ใจ และมองบทบาทของสงฆ์ว่าเป็นผู้คร่ำครึไม่ทันกาล เอาเปรียบสังคมและจะรู้สึกกดดันในการเข้าค่ายคุณธรรม

นอกจากนั้น ยังพบอีกว่า ยังมีเยาวชนอีกหลายคนที่ยังมาจากครอบครัวซึ่งนับถือศาสนาอื่น เช่น คริสต์ และอิสลาม ซึ่งค่อนข้างมีข้อห้ามทางศาสนาที่เข้มงวด โดยเฉพาะเกี่ยวกับเข้าร่วมกิจกรรมของศาสนาอื่น ทั้งยังมีความพยายามในการสอดแทรกความคิดในการโจมตีบทบาทของนักบวชในศาสนาอื่น โดยเฉพาะพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อเยาวชนส่วนนี้รับทราบว่าจะต้องมาเข้าค่ายคุณธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ก็จะเกิดความรู้สึกขัดแย้งและสับสน เพราะอิทธิพลจากการกล่อมเกลาทางความเชื่อซึ่งได้รับการขัดเกลาจากครอบครัวและสถาบันความเชื่อทางศาสนาที่ตนยอมรับนับถือ นั้น ๆ ที่ขัดเกลามา นับแต่วัยเยาว์ของชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการเรียนรู้ธรรมะของเยาวชน แต่หากเมื่อหลังการอบรมผ่านไป เยาวชนจะเกิดการเปรียบเทียบและให้คุณค่าต่อหลักธรรมะที่ตนเองได้รับการกล่อมเกลาจากค่ายคุณธรรม จากภูมิหลังทางครอบครัวที่แตกต่างในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นผลทำให้เยาวชนมีทัศนคติต่อบทบาทพระสงฆ์และการเข้าค่ายที่แตกต่างกัน ดังเช่น

นางสาว รัตติยา กันทะวงศ์ อายุ 17 ปี นักเรียน มัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนกาวีละวิทยาลัย บิดามีอาชีพเป็นทหาร มารดามีอาชีพค้าขาย มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภายในครอบครัวมีลักษณะครอบครัวเดี่ยวมีสมาชิกเพียง 3 คน คือ พ่อแม่ลูก กล่าวว่

....เป็นความรู้สึกที่เข้มมากในตอนแรก เพราะไม่ค่อยชอบนั่งฟังเทศน์สักเท่าไรเลย มีความรู้สึกว่ สิ่งทีพระพูดนั้นก็เป็นสิ่งที่เรารู้อยู่แล้ว อีกทั้งพระบางรูปดีแต่สอนชาวบ้าน แต่ตนเองกลับทำตนขาดศีลธรรม อีกทั้งโดยปกติหนูก็ไม่ค่อยมีโอกาสเข้าวัดอยู่แล้ว ไม่รู้ว่ เข้าไป

ในวัดจะทำอะไร ยิ่งเพื่อนบอกว่า วัดอุโมงค์ที่จะต้องมาเข้าค่ายนั้นเพื่อนบอกว่า อยู่ในป่า มีสภาพวิเวกวังเวงเหมือนป่าช้า ก็ทำให้รู้สึกกลัวไปต่าง ๆ นา ๆ ก็บ่นให้พ่อกับแม่ฟังทุกวันก่อนที่จะมาเข้าค่ายพ่อแม่ก็บอกให้อดทนก็เลยพยายามทำใจ.....

นางสาว อารยา จินตวัฒน์ อายุ 17 ปี นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย มีภูมิลำเนาในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บิดามารดามีอาชีพค้าขาย เล่าว่า

....ตอนแรกที่ได้ทราบว่า จะได้ไปเข้าค่าย ณ วัดอุโมงค์นั้น หนูก็ได้พูดคุยกับเพื่อนแล้ว แต่ทุกคนรู้สึกตื่นเต้นในส่วนตัวของหนูนั้นก็เช่นเดียวกับเพื่อน ๆ คิดว่า คงได้อะไรดี ๆ จากพระอาจารย์ในการเข้าค่ายเช่นการทำสมาธิ เพราะหนูเคยได้ยินพี่ ๆ ที่เคยไปเข้าค่ายวัดอุโมงค์ เล่าให้ฟังว่า ตอนแรกพวกเขาก็รู้สึกเบื่ออยู่เหมือนกัน ต่อมาเมื่อพระอาจารย์ได้พาเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ ในวัด พร้อมกับให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนาก็รู้สึกดีขึ้น และเมื่อได้รับการฝึกสอนเกี่ยวกับการนั่งสมาธินั้น ทำให้เกิดประโยชน์ต่อพวกเขามาก เพราะทำให้มีสมาธิในการเรียนได้เกรดดีขึ้น ตรงนี้ที่ทำให้หนูและเพื่อนหลายคนอยากไปเข้าค่ายวัดอุโมงค์.....

นางสาว มาขานี ศรีบุญยัง อายุ 19 ปี นักศึกษาระดับชั้น ปวส. 1 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเชียงใหม่ บิดามารดามีอาชีพรับราชการ มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย มีคุณปู่คุณย่าอาศัยอยู่ด้วยและมีความใกล้ชิดกับคุณยายมาก เพราะตาขายทำหน้าที่เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่วัยเด็ก เล่าว่า

....เริ่มแรกนั้นยังไม่ทราบว่า ไปวัดอุโมงค์จะได้อะไร แต่ที่แน่ ๆ บรรยายภาสที่นั่น คงจะน่าเบื่อ คงจะได้แต่ฟังพระเทศน์ไปวัน ๆ คงไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น หรือไม่อย่างนั้นก็คงต้องอ่านหนังสือพระธรรมทั้งวัน ก็เล่าให้คุณย่าฟัง ท่านก็ปลอบใจว่า พระท่านคงมีเรื่องอะไรดี ๆ จะให้เราได้เรียนรู้ อย่างไรเสียต้องเป็นประโยชน์กับตัวเรา ก็เลยทำใจพยายามนั่งถึงสมัยเด็ก ๆ ที่เวลาคุณปู่คุณย่ากลับจากฟังเทศน์วันพระก็มีเรื่องตำนานชาคกต่าง ๆ มาเล่าเป็นเรื่อง ๆ สนุกสนานจึงคิดว่า อย่างน้อยคงได้รู้อะไรเหมือนที่คุณปู่คุณย่าเคยเล่าให้ฟัง.....

นายบุญนาค อัครมานพ อายุ 17 ปี มาจากครอบครัวที่นับถือศาสนาคริสต์ เล่าถึงความรู้สึกของตนเองต่อการเข้าค่ายคุณธรรมว่า

....ก่อนที่จะมาเข้าค่ายรู้สึกขัดแย้ง เหมือนถูกบังคับฝืนใจ ซึ่งทางบ้านก็ไม่สนับสนุนให้มาเข้าค่ายเท่าไร แต่ต้องยอมเพราะเป็นข้อบังคับของทางโรงเรียน มาแรก ๆ ก็รู้สึกแปลกแยกต่อกิจกรรมต่าง ๆ เพราะไม่คุ้นเคย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใกล้ชิดกับพระพี่เลี้ยงดูแลต่าง ๆ แต่เมื่อเห็นเพื่อน ๆ สามารถปรับตัวได้ ก็พยายามทำตาม ยึดที่ที่พระอาจารย์พูดสอนดี ยกตัวอย่างเข้ากับชีวิตให้เห็นภาพพจน์ว่า เป็นอย่างไรจึงช่วยให้เข้าใจธรรมะที่สอนง่ายขึ้น และหลักธรรมะที่พระอาจารย์สอนก็ไม่ขัดแย้งกับหลักการของคริสต์เท่าไร ทั้งยังดูเหมือนจะคล้ายกันที่สอนให้เป็นคนดี จึงทำให้มีทัศนคติต่อพุทธศาสนากับพระสงฆ์มากขึ้น จากที่เคยคิดว่า พระชอบเรียไรไม่ค่อยทำอะไรเพื่อสังคมเท่าไร ก็ได้เห็นว่า ยังมีพระที่ทำอะไรเพื่อสังคมอีกมาก.....

2.3 ภูมิหลังทางสถานภาพทางเพศ

จากการศึกษาพบว่า สถานภาพทางเพศมีผลต่อทัศนคติของเยาวชนต่อศาสนา และการเข้าค่ายคุณธรรม โดยพบว่า ส่วนใหญ่เพศหญิงจะให้ความสนใจในการศึกษารับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางศาสนาที่มีผลต่อวิถีชีวิตมากกว่าเพศชาย และมีความละเอียดอ่อนทางอารมณ์และความคิดมากกว่า จึงทำให้มีแง่คิดและมุมมองเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ได้ค่อนข้างจะละเอียดลึกซึ้งกว่าเพศชาย จึงมักจะพบว่าเยาวชนที่เป็นผู้หญิง มักจะเป็นผู้สนใจในการตั้งคำถามการซักถามข้อสงสัยต่างๆ เกี่ยวกับธรรมะและชีวิตมากกว่า นอกจากนั้นเพศหญิงยังเป็นเพศที่มีความโน้มเอียงในเรื่องการยอมรับในความเชื่อและศรัทธาในบทบาทของพระสงฆ์มากกว่าเพศชาย ในขณะที่เพศชายจะให้ความสนใจในการแสดงออกในการซักถามน้อยกว่า รวมทั้งปฏิกิริยาในการให้การยอมรับต่อบทบาทของพระสงฆ์ในระดับที่น้อยกว่าเพศหญิงเช่นเดียวกับปฏิกิริยาแรกของการเข้าค่ายคุณธรรมซึ่งพบว่า เยาวชนเพศหญิงจะแสดงพฤติกรรมในการยอมรับในบทบาทของพระสงฆ์ในการทำหน้าที่จัดเกลาคุณธรรมด้วยความความรู้สึกระส่ำระสายเลื่อมใสมากกว่าเยาวชนชาย และจะมีความคาดหวังต่อการเข้าค่ายในเชิงบวกมากกว่าเยาวชนเพศชาย นอกจากนั้นยังมีความอดทนอดกลั้นต่อระเบียบที่เข้มงวดและมีรายละเอียดปลีกย่อยได้มากกว่าเพศชาย เช่น การต้องนั่งฝึกสมาธิเป็นเวลานานนับชั่วโมง หรือการนั่งฟัง

บรรยายธรรมะกับพื้นเป็นเวลานาน ๆ ทั้งนี้สะท้อนจากการแสดงความคิดเห็นต่อความรู้สึกของเยาวชนเหล่านั้นในขณะที่ยังไม่ได้รับการฝึกอบรม ดังเช่น

นายวิรัช ติณบุญ อายุ 16 ปี นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เล่าว่า

.... มีความรู้สึกที่ไม่อยากมาอบรมที่ค่ายคุณธรรม เพราะฟังจากเพื่อน ๆ ที่เคยมาก่อนบอกว่า ที่ค่ายคุณธรรมมีกฎระเบียบมาก จะทำอะไรตามใจไม่ได้ มันฝืนความรู้สึกเป็นอย่างมาก และการที่เรายังเป็นวัยรุ่นนั้น รู้สึกว่า รับผิดชอบไม่ได้ที่ต้องเข้าวัด เพราะวัยเรากำลังสนุกสนานยังไม่เหมาะที่จะเข้าวัด วัดเหมาะสำหรับคนแก่มากกว่า และคิดว่า พระสมัยนี้หาดี ๆ ยาก บางทีที่สอนเรานั้น แม้จะมีความรู้ทางธรรมะดีแต่ทำตัวจริงจังด้วยหรือเปล่า เพราะเห็นพระสมัยนี้ทำตัวไม่เหมาะสมอะไรเลย ทำให้รู้สึกสรวทต่อพระน้อย และคิดว่า เรื่องอื่น ก็เหมือนกันพระอยู่แต่ในวัดจะรู้อะไรมากเพียงกรอบกำแพงวัดเท่านั้นเอง และเมื่อต้องมาจริง ๆ ก็ยังรับผิดชอบไม่ได้รู้สึกทรมานใจเป็นอย่างมากอยากหนีกลับบ้านตั้งแต่วันแรกแต่ก็ต้องอดทนเพราะมีผลต่อการเรียนที่โรงเรียนจากกฎระเบียบที่เข้มงวด ไม่เคยพบมาก่อน ต้องนั่งกับพื้นนาน ๆ ฟังพระเทศน์ จิตใจก็ไม่ค่อยจะรับรู้เท่าใด ไม่อยากสนใจ ง่วงนอน ไม่เหมือนกับอยู่ที่บ้าน ช่วงเวลา 2 คืน 2 วันรู้สึกว่า ทรมานมากและได้เคยซักถามพวกเพื่อนผู้ชายเหมือนกันถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการเข้าค่ายคุณธรรม ซึ่งก็มักจะมีความรู้สึกคล้าย ๆ กันคือ เบื่อและอยากให้ครบกำหนดเพื่อที่จะได้กลับบ้านเร็ว แต่จะมีบางคนที่เป็นพวกเด็กเรียน พวกนี้จะชอบใจในการมาเข้าค่าย แต่พอหลังจากจบการอบรมก็รู้สึกว่าได้ประโยชน์มากคุ้มค่ากับที่ต้องอดทน.....

นางสาวหัตยา คำเรืองฤทธิ์ อายุ 15 ปี นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เล่าว่า

...ก่อนที่จะมาเข้าค่ายนั้น มีความสงสัยว่า ทำไมเราต้องมาเข้าค่าย เรามาเข้าค่ายแล้วจะได้อะไรจะน่าเบื่อหรือไม่ที่ผ่านมานูเห็นวัดแถวบ้านแต่ก่อนมักจะมีเด็กสาวไปหัดเป็นช่างฟ้อนประจำหมู่บ้าน นูเห็นแล้วรู้สึกไม่ค่อยชอบใจ รู้สึกเหมือนพระบางรูปขาดความสำรวมจึงไม่ค่อยอยากไปวัด และมักจะเถียงเรื่องพระกับยายที่บ้านเป็นประจำเพราะยายหนูเป็นคนรักพระรักวัดมาก คอยปกป้องพระปกป้องวัด และเมื่อต้องมาเข้าค่ายก็คิดว่า หนเอาสองวันเองและไม่ได้คาด

หวังอะไรจากพระอาจารย์หรือจากการเข้าค่าย แต่เมื่อมาเข้าค่ายหนูได้พบว่า พระอาจารย์ทุกรูป ทำตัวน่าศรัทธาไม่เหมือนที่หนูคิด และยังมีความรู้ดี ๆ หลายเรื่อง.....

2.4 ภูมิหลังเกี่ยวกับประสบการณ์เดิม

จากการศึกษาพบว่า ประสบการณ์เดิมของเยาวชน มีผลสำคัญต่อทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนต่อการเข้าค่ายคุณธรรม กล่าวคือ หากเยาวชนมีประสบการณ์เชิงบวกต่อบทบาทของพระสงฆ์ก็จะมีความคาดหวังที่ดีต่อการเข้าค่ายฝึกอบรมหรือการมีโอกาสศึกษาพุทธศาสนามาก่อน ก็จะมี ทัศนคติเชิงบวกต่อการเข้าค่ายคุณธรรม ดังเช่น

นางสาว รัตนญาณี ดาวจร อายุ 17 ปี นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับธรรมะมา โดยตลอดจากการเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการที่มีโอกาสเข้าวัดเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ พร้อมกับครอบครัวโดยสม่ำเสมอ ทั้งยังมักจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนสถานศึกษาในการทำหน้าที่แข่งขันตอบปัญหาทางธรรมะมาโดยตลอด ตั้งแต่ระดับชั้นประถมจนถึงปัจจุบัน จนได้รับรางวัลในการแข่งขันหลายครั้ง เล่าถึงความรู้สึกของตนเองต่อการเข้าค่ายคุณธรรมว่า

.....ที่บ้านหนูเราเป็นครอบครัวที่เคร่งครัดในศาสนาพุทธมาก หนูเข้าหาหนูไปทำบุญที่วัด ตั้งแต่จำความได้ หนูปู่ท่านจะให้ความเคารพพระสงฆ์มาก ชอบทำบุญถวายปัจจัยต่าง ๆ ให้พระ และวัดเป็นประจำและทางวัดเลือกให้ปู่เป็นคนดูแลการเงินของวัด หนูพ่อหนูเป็นไวชาวัจรแม้ว่าทางบ้านหนูจะมีเพียงพ่อคนเดียวที่เคยบวชเป็นพระ แต่ญาติพี่น้องพวกเราทุกคนใกล้ชิดกับวัดและพระสงฆ์มาก หนูปู่คุณย่าจะสอนให้เราเคารพพระสงฆ์และคิดว่า ท่านเป็นผู้เสียสละที่ต้องเข้ามาบวชเพื่อพระศาสนา และนับว่าเป็นบุญที่ได้มีโอกาสบวชในศาสนา ซึ่งคุณย่ามักจะพูดว่าผู้หญิงบุญน้อยจึงไม่ได้บวชเป็นพระ ดังนั้นหนูคิดว่า การมาเข้าค่ายคุณธรรม ก็เหมือนการมาใกล้ชิดการบวช จึงเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจและความอดทนให้รู้จักระเบียบวินัย และคุณค่าของเวลา การใช้ชีวิตอย่างมีสติ แม้ว่า กิจกรรมที่ทำในค่ายจะเต็มไปด้วยการตั้งกฎระเบียบ แต่หากพิจารณาให้ดีนั้นเป็นการฝึกหัดตัวเราเอง แม้ว่า เพื่อน ๆ หลายคนโดยเฉพาะเพื่อนผู้ชายในห้อง เมื่อทราบว่าจะต้องมาเข้าค่าย จะบ่นไม่อยากมาเข้าค่าย และเพื่อนผู้หญิงจำนวนมากก็เช่น

กันต่างจะคิดว่า การเข้าค่ายคุณธรรมน่าเบื่อ ซึ่งที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะเพื่อน ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในเมืองไม่ค่อยมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับวัด จึงมีภาพพจน์ว่า วัดและพระเป็นสิ่งที่น่าเบื่อสำหรับเขา แต่ก็ยังมีหนูกับเพื่อนอีกหลายคนที่มีโอกาสเข้าวัดบ่อย ๆ ตั้งแต่เลี้กจนโตนั้น คิดกันว่า ก็เป็นเหมือนการที่เราเข้าวัดโดยทั่วไปแต่จะต่างกันตรงที่มีกฎระเบียบมาบังคับเราให้ทำตามที่ทางค่ายกำหนดเท่านั้นเอง และเป็นการดีเสียอีกที่ในครั้งหนึ่งเราได้มาฝึกคณินัยของตนเอง เพราะหากไม่มีโอกาสในการเข้าค่ายในครั้งนี้ อาจจะไม่มีโอกาสอีกเลยในชีวิตก็ได้.....

เช่นเดียวกับ นางสาว ถัดดา ชิงสมักร อายุ 17 ปี นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดนโนทชัยพัพ มีภูมิลำเนาอยู่อำเภอคลองสะแก จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นญาติสนิทกับ นางสาว รัตนญานีดาวจร เล่าว่า

.....รู้สึกเฉย ๆ กับการมาเข้าค่าย ไม่รู้สึกว่า น่ากลัวหรือน่าเบื่อแต่อย่างใด เพราะอยู่ที่บ้านก็ค่อนข้างจะมีโอกาสเข้าวัดบ่อย และก็เคยเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์มาตลอดตั้งแต่ประถมจนจบ มัธยมศึกษาปีที่ 3 อีกทั้งยังเคยเข้าค่ายเนตรนารีมาก่อนแล้ว ซึ่งการเข้าค่ายเนตรนารีนั้นตนเองคิดว่า สนุกเพราะได้ฝึกตนเองหลายอย่าง นอกจากนั้น รัตนญานีเขาเคยเข้าค่ายมาก่อนก็เล่าให้ฟังถึงสิ่งดี ๆ ที่ได้รับ จึงคิดว่า ก็เป็นการดีที่ได้มีโอกาสเข้าค่ายคุณธรรม.....

ตอนที่ 3 ความคาดหวังของผู้ปกครองและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมต่อโครงการค่ายคุณธรรม

สำหรับกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมนั้น ก่อนการเข้ารับการฝึกอบรมจากค่ายคุณธรรม เยาวชนและผู้ปกครองต่างมี มุมมอง ทักษะคติตลอดจนความคาดหวังที่หลากหลายต่อสิ่งที่คาดว่าจะได้รับเป็นประสบการณ์จากการฝึกอบรม ต่อมาเมื่อเยาวชนอยู่ในระหว่างการฝึกอบรมความคิดและประสบการณ์ร่วม ทำให้ความคาดหวังและทักษะของเยาวชนเปลี่ยนแปลงไป และภายหลังจากการอบรมสิ้นสุดลงเยาวชน และผู้ปกครองต่างได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการเข้ารับการอบรม ทั้งนี้ผู้วิจัยของนำเสนอเป็นประเด็นดังนี้

3.1 ความคาดหวังของเยาวชนและผู้ปกครองก่อนรับการฝึกอบรม

จากประสบการณ์ที่สัมผัสเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่เยาวชนแต่ละคนเคยได้รับในลักษณะต่าง ๆ มีทั้งที่ประทับใจมากและประทับใจน้อย ทั้งยังเกี่ยวข้องกับมุมมองในการดำเนินกิจกรรมในบทบาทของสงฆ์ ทำให้เกิดความหลากหลายในความคิดความคาดหวัง ทั้งนี้ จากบทบาทของพระสงฆ์ที่เยาวชนส่วนใหญ่มีโอกาสสัมผัสคือ พระสงฆ์เป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งทางศาสนาและไสยศาสตร์ต่าง ๆ และวัดก็เป็นเพียงสถานที่ซึ่งประกอบด้วยศาสนาสถานและศาสนาวัดที่มีพระในวัดทำหน้าที่ดูแลรักษา และพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาทที่โดดเด่นในด้านการจัดการการศึกษาหรือการพัฒนาสังคม อีกทั้งจากสถานภาพความเป็นพระที่ทำให้พระต้องสำรวจเรียบเรียงอยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภาพลักษณ์ที่ทำให้เยาวชนจะมีทัศนคติต่อการเข้ารับการฝึกอบรมว่า คงเป็นภาวะและประสบการณ์ที่น่าเบื่อ ไม่มีสิ่งจูงใจ และไม่มีจุดมุ่งหมายในการเข้ารับการฝึกอบรมเพราะไม่คาดคิดว่าจะได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อภาวะปัจจุบันของตนเอง โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนหรือการดำเนินชีวิต ซึ่งคิดว่า สิ่งที่ได้รับคงเป็นเรื่องราวธรรมะ อันเป็นนามธรรมยากแก่การทำความเข้าใจ และต้องสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่ขาดความสะดวกสบาย มีเพียงจำนวนน้อยที่มีแรงจูงใจที่ดีที่จะเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเยาวชนกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มที่มีความประทับใจที่ดีในกิจกรรมทางศาสนา หรือบทบาทของสงฆ์ และได้รับการกล่อมเกล่าปลูกฝังคุณค่าทางศาสนามาเป็นเวลานาน หรืออาจได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลดีที่ได้รับจากการฝึกอบรมจากผู้ที่มีประสบการณ์ หรือเคยผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมจากค่ายคุณธรรมมาก่อน ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้เกิดความคาดหวังว่า ตนเองจะสามารถนำเอาประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการสนับสนุนเอื้อให้การเรียนดีขึ้นนั่นคือ คาดหวังว่า จะได้รับประโยชน์จากการฝึกสมาธิ จึงมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ารับการฝึกอบรม ทั้งนี้จากการบอกเล่าของเยาวชนส่วนหนึ่งมีดังนี้

นางสาว นิตยา ดอกไม้ขาว อายุ 19 ปี นักศึกษาระดับ ปวส. จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเชียงใหม่ กล่าวถึงความรู้สึกก่อนไปเข้าค่ายว่า

....มีความรู้สึกเฉย ๆ เพราะเคยได้รับการฝึกเข้าค่ายในลักษณะนี้มาก่อน ตอนเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ทำให้ไม่มีความรู้สึกกลัวหรือวิตกกังวลแต่อย่างใด มีแต่ความคิดเปรียบเทียบกับว่า

ในการไปเข้าค่ายจะเหมือนหรือแตกต่างกันแค่ไหน และใช้เวลาเก็บเกี่ยวความสุขทางใจได้แค่ไหน...

นายสมบุญ คำสายใจ อายุ 17 ปี นักศึกษาระดับปวช. จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเชียงใหม่ กล่าวถึงความรู้สึกและความคาดหวังก่อนเข้ารับการอบรมว่า

.....ไม่อยากไป และคงน่าเบื่อ เพราะต้องนั่งฟังพระเทศน์.....จึงไม่ได้คาดหวังว่าจะได้อะไรจากการอบรม.....

นางสาว คณินันต์ ใจคาร์กัย อายุ 16 ปี จากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย กล่าวว่า

.....ไม่ค่อยอยากไป เพราะคิดว่า อยู่วัดคงไม่มีผู้คนมากนัก คงไม่สะดวกสบายและคงน่าเบื่อว่าอยู่ที่บ้าน แต่ก็คิดว่า ทน ๆ ไปแค่ 2-3 วันเพื่อให้ผ่านตามกฎที่โรงเรียนตั้งไว้....

นางสาว เครือมาตร์ บุญเลา อายุ 16 ปี จากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย กล่าวว่า

.....รู้สึกตื่นเต้นที่จะได้ไปเข้าค่าย เพราะรุ่นพี่เล่าให้ฟังว่า การไปเข้าค่ายอาจารย์จะสอนให้ทำสมาธิ สอนให้ศึกษาธรรมชาติ ดูน่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องสมาธิที่ได้รับการอบรมนั้น รุ่นพี่บอกว่า มีประโยชน์ต่อการเรียนมากทำให้เรียนหนังสือได้ขึ้น จึงอยากที่จะได้รับการอบรมในเรื่องสมาธิจากการเข้าค่าย เพื่อจะได้ช่วยในการเรียน.....

สำหรับผู้ปกครองของเยาวชนนั้น มีมุมมองเกี่ยวกับการเข้าค่ายคุณธรรมที่แตกต่างจากเยาวชน ทั้งหมดรู้สึกพึงพอใจที่บุตรหลานได้เข้ารับการฝึกอบรมจากค่ายคุณธรรม เพราะคาดหวังว่า การที่บุตรหลานมีโอกาสสัมผัสกับสถานที่ทางศาสนาจะสามารถขัดเกลาคิดใจของบุตรหลานที่อยู่ในช่วงวัยที่มีความสงบและสันติมากขึ้น อีกทั้งการที่ได้รับการอบรมโดยผู้ทรงศีลซึ่งเป็นผู้นำทางจริยธรรม ศีลธรรม และมีความรอบรู้ในหลักธรรม เช่น พระภิกษุสงฆ์ จะสามารถขัดเกลาคณธรรมให้แก่บุตรหลานได้ ทั้งจากการมีโอกาสสัมผัสถึงจริยวัตรที่พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติจะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีทางความประพฤติให้แก่บุตรหลาน และจะสามารถถ่ายทอดธรรมะที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวพฤติกรรมของวัยรุ่นให้ดำเนินไปตามครรลองของความถูกต้องในสังคม อีกทั้งการมีดำเนินกิจกรรมการอบรมในวัดภายใต้สถานที่ซึ่งสงบนิ่งจะเป็นสิ่งขัดเกลาคิดใจของวัยรุ่นให้สงบนิ่ง ลดความร้อนรนตามช่วงวัยของชีวิต ทั้งนี้จากการบอกเล่าถึงความคาดหวังของผู้ปกครองของเยาวชนก่อนการเข้ารับการอบรมดังนี้

นายสมบุญ สุขจำ อาชีพค้าขาย อายุ 45 ปี เล่าว่า

...การที่ลูกจะได้เข้าค่ายคุณธรรมก็หวังไว้ว่า ลูกจะได้ฝึกความอดทนต่อความลำบาก รู้จักช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่มีพ่อแม่คอยช่วยเหลือ และหวังว่า จะเข้าใจพุทธศาสนามากขึ้น มีจิตใจที่ดีงาม.....

นางสมร จินตวิวัฒน์ อาชีพค้าขาย อายุ 50 ปี

....รู้สึกดีใจที่ลูกได้มีโอกาสไปเข้าค่ายคุณธรรมที่วัดอุโมงค์ เพราะอยากให้ลูกได้ฝึกสมาธิ เพื่อจะเป็นประโยชน์ในด้านการเรียน จะได้มีสมาธิในการเรียนมากยิ่งขึ้น และมีสติในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้ชีวิตของเขาเองในปัจจุบันและอนาคต.....

นายชูชาติ คำเรืองฤทธิ์ อาชีพรับราชการ อายุ 46 ปี

....ผมอยากเห็นลูกมีการศึกษาที่ดี ประสบความสำเร็จในการศึกษาและการดำเนินชีวิต มีจิตใจที่เอื้ออารี รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นคนดีดังนั้นเมื่อรู้ว่า ลูกจะมีโอกาสไปเข้าค่ายคุณธรรม จึงรู้สึกดีใจที่ลูกจะมีโอกาสได้รับการอบรมเกี่ยวกับจริยธรรมทำให้มีจิตใจที่สงบมีความรอบคอบและรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังคงจะได้รับหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ มาเป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตประจำวัน

3.2 ประสบการณ์ร่วมที่ผู้ปกครองและเยาวชนได้รับในระหว่างการอบรม

จากการศึกษาพบว่า แม้ว่าเยาวชนจะมีทัศนคติและมุมมองต่อการเข้าค่ายคุณธรรมที่แตกต่างกัน สามารถแยกออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีความรู้สึกพึงพอใจในระยะเริ่มต้นและเตรียมพร้อมสำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมในระหว่างการฝึกอบรม กลุ่มที่มีความรู้สึกเป็นกลางคือไม่รู้สึกพึงพอใจที่จะได้รับการฝึกอบรมแต่ก็ไม่รู้สึกขัดแย้งที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และก็มีเตรียมตัวที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และกลุ่มที่รู้สึกขัดแย้งที่จะต้องเข้ารับการฝึกอบรม หากแต่จำเป็นต้องปฏิบัติเพราะอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่บังคับ กลุ่มนี้แม้ว่า จะขัดแย้งแต่ก็มีการเตรียมพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับหนึ่ง และจากการที่เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมของค่ายคุณธรรมในระยะเวลานี้ ระหว่างนั้นเยาวชนจะเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความคาดหวังของตนเอง โดยการเปรียบเทียบว่า คาดหวังเดิมกับประสบการณ์ที่ตนเองกำลังประสบอยู่ ดังเช่น

นางสาว หัสยา คำเรืองฤทธิ์ อายุ 15 ปี เล่าว่า

....ในระหว่างที่อยู่ในค่ายนั้นสิ่งที่เราได้รับคือ ความเข้าใจหลักธรรมอย่างถ่องแท้ การได้ฝึกระเบียบวินัยในตนเอง คือ การตื่นเป็นเวลา กินเป็นเวลา นอนเป็นเวลา การฝึกจิตใจให้สงบขึ้นจากการนั่งสมาธิ ฝึกความอดทนจากการนั่งนาน ๆ

นางสาว รสริน อินตะคำ อายุ 18 ปี เล่าว่า

....รู้สึกอบอุ่น สนุกสนาน ได้รับความรู้ใหม่ ๆ แต่ก็เหนื่อยบ้าง ได้รับความเป็นกันเองจากพระอาจารย์ ...

นายอวยชัย เจริญการค้า อายุ 16 ปี เล่าว่า

....การเข้าค่ายทำให้ได้รับความรู้มากมาย ได้ฝึกสมาธิ ฝึกความเป็นระเบียบวินัยในตนเอง เช่น การกินอาหารให้ตรงเวลา การฝึกมารยาทในการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การรู้จักสามัคคีช่วยเหลือระหว่างกัน รวมทั้งการเดินการนั่งและการนอนอย่างมีสติ จึงเป็นความรู้และประสบการณ์ที่น่าประทับใจ ทั้งยังได้รับความสนุกสนานจากการเดินป่า ดูสัตว์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่คาดคิดว่าจะได้รับเพราะเคยคิดว่า การมาเข้าค่ายที่วัดมีพระเป็นผู้สอนคงน่าเบื่อ และคิดว่า หากมีโอกาสก็อยากจะมาเข้าค่ายคุณธรรมอีก....

นายพงษ์เทพ คำสายใย อายุ 17 ปี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียน นวมินทร์ราชูทิศ จังหวัดเชียงใหม่เล่าว่า

.....เมื่อรู้ว่าจะต้องมาเข้าค่ายคุณธรรมรู้สึกคับข้องใจ เพราะตอนเด็กเคยไปทำบุญที่วัดกับแม่ รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ เพราะมีแต่คนแก่ที่เข้าวัด ไปฟังพระเทศน์ก็ไม่เข้าใจเพราะใช้ภาษาที่ฟังไม่รู้เรื่อง อีกทั้งเพื่อน ๆ พี่ที่เคยมาเข้าค่ายก็บอกว่า ที่ค่ายมีแต่กฎระเบียบที่เคร่งครัดมาก จะกินจะนอนจะลุกหรือนั่งก็ต้องเป็นระเบียบ ฟังพระเทศน์ทั้งวัน จึงรู้สึกไม่มีความสุขที่จะต้องมาเข้าค่าย และเมื่อมาเข้าค่ายจริง ๆ นับแต่วันแรกก็ต้องอยู่ในกฎระเบียบที่เคร่งครัดมาก ไม่ว่าจะเป็นการกินการนอน จะลุก จะเดิน จะนั่ง ยิ่งกว่าการเป็นทหาร มีกิจกรรมทำตั้งแต่ตีสี่จนถึงสี่ทุ่ม กลางวันก็ฟังเทศน์ทั้งวัน ทั้งง่วง ทั้งเพลีย ทั้งหิว พอถึงเวลาทานอาหารอร่อยไม่อร่อยจึงทานได้หมดเพราะความหิว การฟังเทศน์ก็นั่งกับพื้น ซึ่งทำให้ปวดเมื่อยร่างกาย แต่ยังดีที่พระอาจารย์มี

เรื่องเล่าที่น่าสนใจ และมีเกมคลายเครียดให้ยืดเส้นยืดสายบ้าง และตอนนี้เข้าค่ายได้เกือบสองวัน เริ่มรู้สึกว่าได้ประโยชน์พอสมควร.....

ในส่วนของผู้ปกครอง ที่มีโอกาสในการมีประสบการณ์ร่วมในการฝึกอบรมในค่ายคุณธรรม จากการที่ไปเยี่ยมดูแลบุตรหลานในระหว่างเข้าค่าย ต่างมีความรู้สึกที่หลากหลายต่อกระบวนการจัดเกลาที่เข้มงวดในการฝึกอบรมซึ่งกระทำโดยพระสงฆ์ ทั้งนี้จำนวนมากรู้สึกพึงพอใจในบทบาทของพระสงฆ์ ซึ่งดำเนินภายใต้วัตรปฏิบัติที่สละสลวย และจริงจัง อันถือเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมที่ดีให้แก่เยาวชน นอกจากนี้เนื้อหาสาระของการจัดเกลายังเป็นเรื่องราวที่ทันต่อกาลและมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการจัดเกลานั้นเป็นพระสมัยใหม่ที่ได้รับการศึกษามาดี จึงสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ ในโลกุตรธรรมกับโลกียธรรมเข้าด้วยกัน อันจะเป็นประโยชน์ยังต่อผู้เข้ารับการอบรม ดังเช่น

นางจันทร์พลอย ยิ่งสมัคร อายุ 43 ปี อาชีพรับราชการ เล่าว่า

..... เคยไปเยี่ยมหลานสาวในขณะที่เข้าค่ายคุณธรรม โดยไปนำขนมไปฝากให้หลาน เพราะเป็นห่วงจะลำบากเรื่องอาหาร ซึ่งปรากฏว่า พระอาจารย์ที่ดูแลอยู่ไม่อนุญาตให้นำอาหารไปให้ โดยบอกว่าที่นี่มีการปฏิบัติแบบสมถะ หากใครได้รับสิ่งใดทุกคนก็ต้องได้รับเช่นกัน ฉะนั้นหากจะให้เฉพาะหลานจึงไม่อนุญาตแต่หากประสงค์จะให้ทั้งหมดก็จะอนุญาต ในตอนแรกรู้สึกคับข้องใจ แต่เมื่อปรึกษาสามีที่ไปด้วยกัน ก็เห็นคล้อยตามที่พระอาจารย์แนะนำ จึงตัดสินใจซื้อขนมมาเลี้ยงเด็กทุกคนในค่าย ซึ่งเมื่อทำเสร็จแล้วก็รู้สึกพอใจ เพราะว่าการค่ายทำงานจริงซื่อมั่นในหลักการ ซึ่งคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก นอกจากนั้นได้มีโอกาสรับฟังเนื้อหาที่พระอบรมเป็นเรื่องที่ทันสมัยและสอดคล้องกับชีวิตของวัยรุ่นดีมาก คิดไม่ถึงว่า พระจะมีความสามารถในการเชื่อมโยงโลกุตรธรรมกับโลกจริงเข้าด้วยกันได้ดีขนาดนี้เพราะตอนแรกก็คิดว่า พระคงจะมีวิธีการอบรมแบบพระ ๆ เหมือนที่เราไปทำบุญที่วัด นับว่า พระทำหน้าที่นี้ได้ดีมาก.....

นางศรีวัย ดาวจร อายุ 48 ปี อาชีพค้าขาย ผู้ปกครองอีกของเขาวชนอีกรายหนึ่งเล่าว่าเคยไปเยี่ยมลูกสาวที่ค่าย ลูกสาวเล่าให้ฟังว่า ต้องนอนกับพื้นแข็งก็สงสาร และต้องมีกิจกรรมทำทั้งวันก็เป็นห่วงกลัวลูกไม่สะดวกสบาย แต่โชคดีที่มีโอกาสได้คุยกับอาจารย์ที่ทำงานในค่าย ได้รับฟังถึงอุดมการณ์แนวทางของค่ายก็รู้สึกสบายใจ เพราะเชื่อว่า ความลำบากในช่วงเวลาเพียง 2 วัน 2 คืน จะเป็นสิ่งที่ช่วยสอนบทเรียนที่มีค่าให้กับลูกได้ดี ทั้งในเรื่องของคุณค่าของเงิน คุณค่าของเวลา และคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ และคิดว่า อยากให้มีการอบรมลักษณะเช่นนี้อีกต่อไปเรื่อย ๆ เพราะจะเป็นการดีมากทั้งคิดว่า กิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเช่นนี้ผู้ที่สมควรทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดคือ พระ เพราะท่านเป็นผู้ทรงศีล จึงเหมาะที่เป็นแบบอย่างที่ดี.....

นอกจากนั้นในการไปเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรมนั้น ทางค่ายได้มีข้อกำหนดให้ทางสถานศึกษาต้องจัดครูพี่เลี้ยงจำนวน 2 คนเพื่อทำหน้าที่ในการคอยควบคุมดูแลนักเรียนนักศึกษาในระหว่างที่เข้ารับการฝึกอบรมในค่ายและครูพี่เลี้ยงเหล่านี้ก็ต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในการฝึกอบรม เสมือนหนึ่งเป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวมทั้งต้องพยายามทำตนเป็นต้นแบบในการปฏิบัติกิจกรรมให้แก่เยาวชนที่เข้ารับการอบรมด้วย จึงทำให้ครูอาจารย์เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมจากการปฏิบัติร่วมกับนักเรียน ทั้งนี้ได้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ร่วมที่ได้รับดังเช่นกรณีของ นายจรัญ พิบูลย์ อาจารย์จากโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยดังนี้

.....แม้ว่า กิจกรรมในการฝึกอบรมจะเป็นกิจกรรมที่ต้องฝึกหัดความอดทนเป็นอย่างมาก ตั้งแต่เรื่องการกิน การนอน การศึกษาและการปฏิบัติธรรมะ ทำให้เยาวชนบางคนที่ไม่เคยชินกับการอยู่ในกฎระเบียบ อาจเกิดความรู้สึกอึดอัดบ้าง แต่จากวิธีการการฝึกอบรมของทางค่ายซึ่งเป็นไปอย่าง มีหลักการ แบบแผน เคร่งครัด และจริงจัง ด้วยความตั้งใจจริงของพระสงฆ์ที่ดำเนินการ จึงทำให้เยาวชนสามารถปรับตัวได้ไ้ระยะต่อมา จึงกล่าวได้ว่า ทางค่ายคุณธรรมมีการดำเนินการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ....

3.3 ประสบการณ์ที่ผู้ปกครองและเยาวชนได้รับจากการเข้าค่ายคุณธรรม

จากประสบการณ์ที่ได้รับจากการจัดেলাในค่ายคุณธรรม ในระยะเวลา 3 วัน 3 คืน นั้น ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงบทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ในการจัดেলাในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม จากเดิมที่เยาวชนมองพระสงฆ์เหมือนกลุ่มชนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีช่องว่างที่แตกต่างกับตนอย่างมากมาทั้งในแนวคิด การปฏิบัติและวิถีชีวิต รวมทั้งมองไม่เห็นความสำคัญในการมีบทบาททางสังคมของสงฆ์มากไปกว่าการเฝ้าวัด และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้ตระหนักถึงความมั่งคั่งน้อยอันใดในการดำเนินชีวิตแบบพระสงฆ์ และการเจริญสติเป็นประจำในการกระทำต่าง ๆ อันแสดงถึงการอุทิศตนเพื่อศึกษาพระศาสนาและการดำเนินบทบาทในการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจริยธรรมแก่สังคม รวมทั้งความพยายามทำประโยชน์แก่สังคมในลักษณะต่าง ๆ และความเป็นผู้มีความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ทางโลกกับทางธรรมอย่างสอดคล้อง ซึ่งบทบาทต่าง ๆ ของพระสงฆ์ที่เยาวชนได้สัมผัสนั้น ทำให้เยาวชนเกิดการยอมรับในการจัดেলাทางสังคมด้านคุณธรรมของพระสงฆ์ อันเป็นผลให้เยาวชนเกิดความรู้และความเข้าใจต่อชีวิตมากขึ้น เกิดระเบียบวินัยในตนเองมากยิ่งขึ้นและเยาวชนสามารถนำเอาประสบการณ์ที่ได้รับนั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งจากการติดตามประเมินผลการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและการแสดงพฤติกรรมเยาวชนที่ผ่านการอบรม โดยการพูดคุยกับเยาวชน คนใกล้ชิด และผู้ปกครอง ซึ่งพบว่า นางสาว อารยา จินตวิวัฒน์ อายุ 17 ปี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยได้เล่าถึงประสบการณ์ที่ได้รับหลังจากการเข้าค่ายว่า

.....ก่อนเข้าค่ายแม่หนูจะคาดหวังว่า จะได้เรียนสมาธิจากพระอาจารย์เพียงอย่างเดียว แต่จากการเข้าค่าย 2 วัน 2 คืน หนูได้เรียนรู้อะไรมากมายจากพระอาจารย์ ทั้งหลักธรรมะ ที่ทำให้เข้าใจอะไรมากขึ้น การฝึกความเป็นระเบียบ ความอดทน และหลังจากที่ได้ออกจากค่าย หนูได้ประโยชน์มากจากสมาธิที่พระอาจารย์สอน ซึ่งก่อนหน้านี้ หนูเพียงแค่สวดนะโม 3 จบ เท่านั้นแล้วก็นอน แต่หลังจากออกจากค่ายหนูได้นำการนั่งสมาธิมาปฏิบัติ ทำให้มีสมาธิมากยิ่งขึ้น สามารถนั่งอ่านหนังสือได้นานขึ้น ซึ่งแต่ก่อนหนูอ่านหนังสือได้ไม่ค่อยนานเท่าไร คือประมาณ 10 - 15 นาที ก็ต้องลุกออกมาเดิน แต่หลังจากได้เรียนรู้การฝึกสมาธิรู้สึกดีขึ้นมาก.....

นางสาวมานาณี ศรีบุญยัง อายุ 19 ปี เล่าว่า

....การเข้าค่ายทำให้หนูคิดว่า หนูเรียนรู้และเข้าใจอะไรในชีวิตมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ ที่ พระอาจารย์สอนทำให้หนูเข้าใจตนเองและคนอื่นเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์มากสำหรับหนูและ เป็นสิ่งที่หนูไม่คิดว่าจะได้รับจากการเข้าค่าย เพราะหนูเคยคิดว่า การเข้าค่ายที่มีพระอบรมก็ เหมือนการเข้าวัดฟังเทศน์ แต่ปรากฏว่า มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เข้มข้นและพระอาจารย์ท่านก็เก่งมาก เข้าใจโลกในวัยของเราและสิ่งต่าง ๆ ได้ดี สอนให้เราองสิ่งต่าง ๆ อย่างเกี่ยวเนื่องกัน และที่สำคัญคือ การได้ฝึกสมาธิจนเกิดความรู้สึกว่า มีสมาธิและสติในการทำอะไรมากขึ้น สามารถให้ คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้ เพราะตนเองเคยให้คำปรึกษาเพื่อนที่มีปัญหาซึ่งเพื่อนเขาไม่เคยเข้าค่ายมาก่อนเลย โดยการให้แนวทางการใช้สมาธิและการตั้งสติระลึกอยู่เสมอ ซึ่งเพื่อนก็ได้นำไปใช้แล้ว ได้ผล นอกจากนั้นก็ได้นำความรู้ที่ได้รับมาเล่าต่อแก่คนในครอบครัว อย่างเช่นพวกน้อง ๆ หนูก็ สอนเขาเรื่องการฝึกสมาธิและประโยชน์ของสมาธิด้วย.....

นายวีรชาติ ตนบุญ อายุ 18 ปี เล่าว่า

....หลังจากพักเต็มทีเมื่อถึงบ้านให้ร่างกายหายเพลียก็นั่งคิดทบทวนถึงการเข้าค่ายเพื่อ เขียนรายงานส่งอาจารย์ ได้พยายามเรียบเรียงความรู้สึกที่ได้จากค่ายคุณธรรม ก็รู้สึกว่าเป็น ประโยชน์และเป็นจริงตามที่พระอาจารย์สอน และสิ่งที่พระอาจารย์พูดกับพวกเราหลายเรื่องก็ แท่งใจคำ แต่น่าเสียดายที่ตอนนั้นสนใจน้อยเกินไป ตอนนี้หากมีโอกาสอยากกลับไปปฏิบัติอีกแต่ พระอาจารย์บอกว่า ให้โอกาสเพียงครั้งเดียวก็คิดว่า จะจดจำประสบการณ์นี้ไปตลอดชีวิต.....

นายสนั่น จันทศิริ อายุ 24 ปี อดีตนักศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เชียงใหม่ ซึ่งเคยผ่านประสบการณ์การเข้าค่ายคุณธรรมเมื่อ ปี พ.ศ. 2538 เล่าย้อนหลังถึงความรู้สึก ในการเข้าค่ายคุณธรรมของตนเองว่า

....เมื่อทราบว่าจะต้องไปเข้าค่าย ผมกับเพื่อนสนิทสองคนรู้สึกเบื่อหน่ายไม่อยากไปเข้า ค่ายเพราะรุ่นพี่เล่าให้ฟังว่า น่าเบื่อ ทั้งยังเคยคุยในกลุ่มเพื่อน ๆ ว่า หากเจออะไรน่าเบื่อมาก ๆ เหมือนรุ่นพี่พูด จะลองหนีค่ายดู และเมื่อถึงตอนเข้าค่ายก็เจอกับระเบียบที่เข้มงวด น่าเบื่อ ๆ กับข้า ห้ามนั่งบ๊องกับสาระพัด แรก ๆ คิดจะหนีเหมือนกันแต่ไม่มีโอกาส ก็คิดกันว่า เอาน่าลองทนอีก เดียวทนอีกหน่อย จนสุดท้ายก็สามารถอยู่จนครบตามที่กำหนด และเมื่อผ่านมาแล้ว รู้สึกดีใจครับ ที่ตนเองสามารถมีความอดทนผ่านอะไรได้ เพราะที่ผ่านมาพวกเราค่อนข้างมีความอดทนกันน้อย

และสิ่งที่ได้เรียนรู้จากค่ายนั้น แม้ว่าขณะที่อบรมเราไม่ค่อยใส่ใจเท่าไร มาถึงตอนนี้รู้สึกว่ สิ่ง
ที่พระอาจารย์ให้เราเป็นสิ่งที่มีความค่า ท่านให้อิโกราสเรากลับตัว และให้คำอธิบายแก่เพราะบางเรื่องมี
แต่คนห้ามเราแต่ไม่ได้ให้คำตอบเราว่า ทำไม ทำให้พวกเราเวียนไม่เข้าใจและพยายามจะแหวก
กฎเหล่านั้น แม้ว่าจะไม่ได้ตั้งใจจะทำทาก็ตาม แต่เมื่อมีคำชี้แจงที่ดีให้เรา เราก็สามารถมีเหตุผล
ยังคิดในการกระทำผิดมากขึ้น.....

นางสมพร จินตวิวัฒน์ ผู้ปกครองกล่าวว่า

.....รู้สึกว่ลูกสาวมีสมาธิในการอ่านหนังสือมากขึ้น สังเกตได้จากเมื่อตอนเรียนที่
พระหฤทัยลูกสาวได้เกรดเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2 กว่า ๆ เท่านั้น แต่พอมาอยู่ม่งฟร้อดได้มีโอกาสไปเข้า
ค่ายช่วง มัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการสอบอยู่ในระดับ 3 กว่า ซึ่งเป็นที่น่าพอใจ และดิฉันก็บอกให้
ลูกสาวหมั่นฝึกหัดนั่งสมาธิเป็นประจำ เพื่อจะได้มีสมาธิในการเรียนและการทำสิ่งต่าง ๆ ส่วนใน
เรื่องการใช้อารมณ์นั้น เพราะเขายังเป็นวัยรุ่นก็มีการใช้อารมณ์บ้างแต่เท่าที่สังเกตพบว่า มีการใช้
อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหาน้อยลง.....

นายชูชาติ คำเรืองฤทธิ์ ผู้ปกครองเล่าว่า

.....หลังจากได้รับการอบรมจากค่ายรู้สึกว่ ลูกสาวจะทำอะไรเป็นเวลามากขึ้น ดันเข้า
ขึ้น กินอาหารเป็นเวลามากขึ้น อารมณ์เย็นขึ้น ซึ่งแต่เดิมเป็นคนอารมณ์ร้อน และลดการเอาแต่ใจ
ตนเองลงได้บ้าง รวมทั้งดูค่อนข้างแจ่มใสร่าเริงมากขึ้นกว่าแต่ก่อน.....

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่ผ่านการอบรมในขณะที่ทำหน้าที่เป็น
นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาพบว่า ได้เกิดพัฒนาการในทางที่ดีขึ้นทั้งทางจิตพิสัยและการ
แสดงพฤติกรรม เป็นที่พึงพอใจแก่สถานศึกษา จากการบอกเล่าของนายจรูญ พิบูลย์ หัวหน้า
โครงการจริยธรรมโรงเรียนม่งฟร้อดวิทยาลัยแผนกมัธยมกล่าวว่า

.....นักเรียนที่ผ่านการเข้าค่ายคุณธรรมมีจิตพิสัยที่ดีขึ้นพูดจา มีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์
มากขึ้น มีระเบียบในการเข้าแถว มีความขยันตั้งใจในการเรียนมากขึ้น มีสมาธิสูงขึ้นโดยดูจากการ
ปฏิบัติตนในห้องจริยศึกษา มีความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งนี้สังเกตจากว่ ไม่เคยปรากฏว่ามีของหาย

เกิดขึ้นเลย มีความเสียดสีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความร่วมมือกับครูในการทำกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น.....

4. กระบวนการจัดเกลาทางสังคมที่พระภิกษุสงฆ์ใช้กับเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมในค่ายคุณธรรม

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการจัดเกลาที่พระภิกษุสงฆ์ใช้กับเยาวชน พบว่า มีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการดำเนินการอย่างเด่นชัด และมีความเหมาะสมสอดคล้องต่อสถานการณ์ของสงฆ์ในการดำเนินการทั้งในส่วนของการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกอบรมสั่งสอน อีกทั้งเนื้อหาในการอบรมก็มีความสอดคล้องระหว่างชีวิตในสังคมโลกและหลักธรรมะ ทั้งนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาใน 4 ประเด็นดังนี้

4.1 วิธีการในการจัดเกลา

4.2 หลักสูตรที่ใช้ในการจัดเกลา

4.3 แนวคิดและอุดมการณ์ในการดำเนินงาน

4.1 วิธีการในการจัดเกลา

กระบวนการในการจัดเกลาคุณธรรมของค่ายคุณธรรมประกอบด้วย การจัดเกลาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังเช่น การจัดเกลาโดยการรับฟังการเทศน์จากพระอาจารย์ หรือการจัดเกลาโดยผ่านข้อกำหนดต่าง ๆ ที่ซ่อนเร้นด้วยหลักธรรมะต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้ทางค่ายคุณธรรมได้มีการกำหนดหลักการและวิธีการในการดำเนินการในการฝึกอบรมเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างชัดเจน โดยมีการตั้งข้อกำหนดเป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติ ซึ่งทางค่ายจะเป็นผู้แจ้งให้ผู้เข้ารับการอบรมทราบก่อนที่จะเข้ารับการอบรม เพื่อสามารถเตรียมตัวได้อย่างเหมาะสม และเมื่อผู้รับการอบรมเดินทางมาเข้าค่ายเพื่อฝึกอบรมทางค่ายก็จะมีกรำเตือนข้อกำหนดหรือกฎระเบียบต่าง ๆ อีกครั้ง เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน ซึ่งข้อระเบียบต่าง ๆ นั้นได้รับการถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากมีการฝ่าฝืนก็จะมีบทลงโทษ อันได้แก่การให้ใบเหลืองหรือใบแดง จากการศึกษาพบว่า ทางค่ายได้มีวิธีการในการดำเนินการจัดเกลาคุณธรรมแก่เยาวชนอย่างเป็นกระบวนการ

การโดยมีความสอดคล้องระหว่างกันและในแต่ละขั้นตอนแต่ละกระบวนการนั้นส่วนแทรกสอด
หลักธรรมะเพื่อการขัดเกลาเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 การขัดเกลาทางอ้อมโดยผ่านข้อกำหนดในการปฏิบัติในระหว่างการฝึก อบรม ซึ่งประกอบด้วย

- (1) การหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคณะ โดยจะแยก
ให้ผู้เข้ารับการอบรมพักในบ้านพัก แยกระหว่างชายหญิง ภายในบ้านพักมีเพียงอุปกรณ์ที่จำเป็น
ได้แก่ หมอน ผ้าห่ม ไฟฟ้ากลางห้อง ฯลฯ และสิ่งต่าง ๆ ที่ทางค่ายจัดให้ทั้งในส่วนของที่พักและ
อุปกรณ์ล้วนอยู่ในลักษณะเรียบง่ายแบบวัดผู้เข้าอบรมต้องเข้าพักตามกลุ่มที่แบ่งไว้ และยังมีการ
กำหนดเวลาในการเข้านอนและตื่นนอน การกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกันโดยกำหนดว่า ทุกคน
จะต้องอยู่ร่วมกันด้วยอาการสงบ ไม่ส่งเสียงดังหรือหยอกล้อก่อความรำคาญ ไม่รบกวนผู้ร่วม
ปฏิบัติธรรม ช่วยกันรักษาความสะอาดและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อกำหนดต่าง ๆ นั้นก็เพื่อ
ต้องการจะต้องฝึกหัดให้เยาวชนเรียนรู้จักการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย กินอยู่และนอน อย่างเรียบง่าย
และเป็นเวลา ทั้งยังฝึกหัดการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้ารับ
การอบรมได้เรียนรู้หลักธรรมะข้อต่าง ๆ ด้วยการปฏิบัติจริงในกระบวนการต่าง ๆ ของการเข้าค่าย
เช่นการอยู่ร่วมกันต้องเรียนรู้หลักสามัคคีธรรม หลักความเกรงใจ หลักความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ฯลฯ
- (2) การกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับ เครื่องแต่งกาย โดยผู้เข้ารับการ อบรมจะมีการแต่งกายใน
2 ลักษณะคือ เครื่องแบบนักเรียนนักศึกษาแต่งในพิธีปิดการอบรมและมอบวุฒิบัตร และ เครื่อง
แต่งกายฝึกออกกำลังกาย และแต่งกายลำลอง ทั้งนี้จะต้องใช้เสื้อผ้าแบบสุภาพ สีไม่ฉูดฉาด ไม่รัด
รูปจนเกินไป เหมาะสมตามฤดูกาลและอากาศ สะดวกแก่การฝึกภาคปฏิบัติ เช่น ชุดวอร์ม เสื้อยืด
ไม่อนุญาตให้นุ่งกางเกงขาสั้น ทั้งนี้เป็นการฝึกฝนให้ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักและเข้าใจถึง
หลักหัวใจสำคัญของเครื่องนุ่งห่มว่า จริงแล้วนั้น เรานุ่งห่มเพื่อสิ่งใด ไม่ให้หลงไปติดขัดกับค่านิยม
ทางวัตถุที่สังคมได้หล่อหลอมจนเกิดการสับสนและหลงไม่มีที่สิ้นสุด จนเป็นเหตุทำให้เกิด
การบริโภคเกินความจำเป็น ทั้งยังเป็นเหตุนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจจากการ
ใช้จ่ายมากเกินไป การอาชญากรรมอันเนื่องมาจากการแต่งกายไม่เหมาะสม รวมทั้งปัญหาการ
ทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการใช้สิ่งต่าง ๆ อย่างสิ้นเปลือง ซึ่งข้อกำหนดในการ

ปฏิบัติเหล่านี้ ล้วนแทรกสอดหลักธรรมะต่าง ๆ ซึ่งทางค่ายคุณธรรมนอกจากจะขัดเกลาแก่เยาวชน โดยการชี้แนะจากการบอกการเทศน์แล้ว ยังต้องการให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้จากการปฏิบัติจริง

(3) การกำหนดเกี่ยวกับการนำสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวที่สามารถต้องนำไปด้วย ได้แก่ สมุด ปากกา ผ้าห่ม (ฤดูหนาว) ผ้าเช็ดตัว สบู่ ยาและแปรงสีฟัน ยารักษาโรคประจำตัว เป็นต้น ซึ่งจะเน้นย้ำให้เห็นถึงการบริโภคสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย และเหมาะสมกับสถานภาพ เพราะเชื่อว่า การที่สังคมสับสนวุ่นวาย เพราะคนสับสน ติดอยู่ในวังวนของความโลภความหลง การที่จะช่วยเหลือสังคมได้ เยาวชนคือความหวังของสังคมในอนาคต ฉะนั้นจึงพยายามหาแนวทางในการกล่อมเกลาเยาวชนให้ไม่หลงอยู่ในวังวนของของความหลง โดยขาดสติพิจารณา และการจะจุดรั้งเยาวชนได้นั้น 2 คืน 2 วันของการเข้าค่าย หากในช่วงเวลานี้เยาวชนสามารถอยู่ได้โดยการใช้สติพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ว่า ในความเป็นจริงแล้วเราสามารถดำเนินชีวิตได้หากเราบริโภคเฉพาะสิ่งที่จำเป็น ก็จะช่วยให้เข้าใจชีวิตและคุณค่าของการใช้ชีวิต แม้ว่าจะเป็นเพียงชั่วขณะ ก็เชื่อว่า ยังทำให้เยาวชนรู้สึกตัวและจะไม่อยู่ได้อิทธิพลของความโลภ ความหลงได้

(4) การกำหนดเกี่ยวกับอาหารและการรับประทานอาหาร ซึ่งทางแม่ครัวจัดอาหารเรียบง่าย ประหยัด พอแก่ความจำเป็นของชีวิต ตามแบบของผู้ปฏิบัติธรรม และเยาวชนจะต้องปฏิบัติคือ รับประทานอาหาร และอุปการะสำหรับรับประทานอาหาร 1 ชุด ใช้แล้วล้างทำความสะอาดด้วยตนเอง เก็บรักษาและส่งคืนเมื่อเสร็จการอบรม และการตักอาหารนั้น จะต้องเข้าแถวรับอาหารจากแม่ครัว รอนจนเสร็จพร้อมกัน กล่าวคำพิจารณาอาหารแล้วรับประทาน เสร็จแล้วจึงลุกขึ้นที่ละกลุ่ม ไปทำความสะอาดภาชนะด้วยความสำรวมระวังไม่เกิดเสียงดัง อีกทั้งเมื่อรับประทานอาหารจะต้องมีความสำรวม มีสติไม่พูดคุย ระวังไม่ให้มีเสียงดัง รับอาหารจากแม่ครัวแต่พออิ่มไม่เหลือทิ้งขว้าง ทั้งนี้เป็นการกล่อมเกลาให้เยาวชนรู้จักใช้สติในการกระทำทุกสิ่ง เป็นการฝึกให้รู้จักคุณค่าของอาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการดำรงชีวิต ว่า ทำอย่างไรคือความพอดี คือพอเพียง ปลุกฝังให้เกิดความตระหนักต่อที่มาของแหล่งอาหาร เพราะจากการให้เยาวชนพิจารณาอาหารก่อนรับประทานนั้น สะท้อนให้เห็นถึงการปลูกจิตสำนึกให้เห็นถึงความยากลำบากในการผลิตอาหาร ฉะนั้นจึงต้องมีการบริโภคอย่างรู้ค่า และเข้าใจถึงปรัชญาในการดำรง

ชีวิตจากการอาหารว่า การกินนั้นเป็นการกินเพื่อการยังชีพ และทุกสิ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังเช่น การบริโภคที่มากเกินไปคือการทำลายธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น และวงจรสุดท้ายที่จะรับผลกระทบคือมนุษย์นั่นเอง ฉะนั้นหากต้องการจะสามารถดำรงอยู่อย่างปกติสุข จะต้องทำสิ่งต่าง ๆ แต่พอควร เคารพในคุณค่าของธรรมชาติและการอยู่ร่วมกัน

(5) การกำหนดเกี่ยวกับการพึงธรรมชาติและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้กำหนดให้เยาวชนจะต้องนั่งฟังด้วยความตั้งใจ ไม่พูดคุยไม่เล่นหรือหยอกล้อกัน และมีการจดบันทึกหัวข้อ หรือสาระสำคัญของธรรม ถามหรือตอบคำถามของวิทยากรด้วยความสุภาพ ทั้งยังต้อง รักษาระเบียบ วินัยและมารยาทตลอดเวลา การฟังธรรมและทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นว่า เมื่อพระอาจารย์ขึ้นบรรยายธรรมะ เยาวชนจะกล่าวคำว่า สาธุ หรือเมื่อต้องการจะแสดงความยินดี ความพึงพอใจกับสิ่งที่วิทยากรนำเสนอ ก็ให้กล่าวคำว่า สาธุ ไม่มีการโห่ฮาเพื่อแสดงถึงความครื้นเครง ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า หากร่างกายและจิตใจมีความสำรวม จะสามารถรับรู้ธรรมะได้ดี ทั้งยังเป็นการฝึกหัดการใช้สติปัญญา เพื่อการควบคุมอารมณ์

นอกจากนั้น ทางค่ายคุณธรรมยังมีการควบคุมเยาวชนในการฝึกอบรม เพื่อให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ คือ ทางค่ายจะแจ้งกฎ กติกา มารยาทในการอยู่ค่าย ฝึกอบรมให้เข้าใจ และเยาวชนจะต้องฝึกใช้สติและ สมาธิควบคุมตนเองตลอดเวลา หากมีการฝ่าฝืนหรือขาดสติกระทำผิดในสิ่งที่ไม่ร้ายแรง ให้ใบเหลืองเป็นการเตือนสติ และเพิ่มบาร์มีโดยการนั่งสมาธิประมาณ 15-20 นาที และสำหรับในกรณีเจตนาฝ่าฝืนกฎระเบียบ กติกา มารยาท ร้ายแรง เช่น เสพของเมา สุบบุหรี เล่นการพนัน ทะเลาะวิวาท ไม่สามารถให้การฝึกอบรมได้ให้ใบแดงไม่มีสิทธิ์ รับวุฒิบัตรหรืออาจส่งตัวกลับ ซึ่งในการควบคุมเยาวชนที่เข้ารับการอบรมนั้น นอกจากทางค่าย ฯ จะขอความร่วมมือจากสถานศึกษาที่ร่วมในโครงการฯ ให้มอบหมายอาจารย์อย่างน้อยสถานศึกษาละ 2 คน เพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลเยาวชนที่เข้ารับการอบรมแล้ว ยังมีการแต่งตั้งพระภิกษุเพื่อทำหน้าที่เป็นพระพี่เลี้ยงคอยควบคุมดูแลประจำอีกกลุ่มละ 1 รูป ซึ่งก็เป็นผลให้สามารถควบคุมและป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ไม่เหมาะสมในระหว่างการเข้าค่ายได้ ทั้งนี้หากจะวิเคราะห์ถึงมาตรการในการควบคุมดังกล่าว จะพบว่า มาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นนั้น ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการที่ทางค่ายคุณธรรมใช้กับเยาวชน เพราะทางคณะทำงาน

ค่ายคุณธรรมเชื่อว่า การสร้างกฎระเบียบที่เข้มงวดนั้นเปรียบเสมือนการกรอบหรือการเตรียม ภาชนะสำหรับรองรับธรรมะ เพราะไม่เช่นนั้นระยะเวลาเพียง 2 วัน 2 คืน อาจจะไม่เกิดการจัดเถลาตามที่ทางค่ายมุ่งหวังได้ ซึ่งการจัดเถลาโดยวิธีการใช้วินัยนี้เอง จะเป็นการฝึกให้เยาวชน เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เสรีภาพที่ถูกทาง นั่นคือจะมีการฝึกให้รับฟังและปฏิบัติตามกฎระเบียบของ ทางค่ายฯ ก่อน แล้วจึงค่อยยอมรับเหตุผลของตนเองในภายหลัง ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า การตั้งกฎ ระเบียบในการปฏิบัติที่เคร่งครัด จะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับประสบการณ์ที่ดี และเป็นการ ให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีด้วย ซึ่งจะพบว่า กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ทางค่ายกำหนดล้วนมุ่งเน้นการสร้าง วินัยให้เกิดแก่เยาวชน

นอกจากนั้น อีกวิธีการหนึ่งของการจัดเถลาทางอ้อมที่ทางค่ายคุณธรรมใช้ สำหรับเยาวชนคือ การนำเอาหลักการเสริมแรงมาใช้ในการจัดเถลาโดยได้มีความพยายามสร้าง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้แก่เยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมในลักษณะที่หลากหลาย เช่น การเสริม กำลังใจ ให้แก่เยาวชนที่เข้ารับการอบรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเสริมกำลังใจด้วยวาจา เช่น การชมเชยว่า เก่ง ดีมาก เป็นข้อคิดที่ดี หรือใช้ได้ หรือการเสริมกำลังใจด้วยท่าทางเช่น การพยัก หน้า การตั้งใจฟังในขณะที่เขาวชนนำเสนอความรู้สึก การยิ้ม การบันทึกข้อมูลการนำเสนอของ เยาวชนในเทปบันทึกเสียง ทั้งนี้ในการเสริมกำลังใจนั้นจะใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น เสริมโดยทันทีที่มี พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทั้งยังมีการเสริมกำลังใจร่วมระหว่างวิทยากรกับเยาวชน เช่น เมื่อ เยาวชนมีการนำเสนอที่ดีก็จะให้เพื่อเยาวชนอื่นร่วมเสริมกำลังใจ ร่วมด้วย ทั้งนี้ในการเสริมกำลังใจ นั้น ได้มีกลวิธีการภายใต้สถานการณ์ของสงฆ์ เช่น การให้เยาวชนแสดงความยินดีโดยกล่าวคำ ว่า สาธุแทนการปรบมือหรือโห่ฮา และที่สำคัญยังมีการเสริมกำลังใจโดยการให้รางวัล ซึ่งรางวัล ที่ทางค่ายฝึกอบรมคุณธรรมจะมอบให้แก่เยาวชนที่เข้ารับการอบรมทุกคนคือ ใบอนุบัตร ที่จะ มอบให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานทุกกิจกรรม ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นยังมีการสร้างเร้าความสนใจในการเรียนรู้ จากการใช้เกม ประกอบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรสนุกสนานในการอบรม และยังเข้ามามีส่วนร่วมอย่าง กระฉับกระเฉง ทำให้เกิดความสนใจเรื่องที่อบรม เกมที่นำมาใช้ได้แก่ เกมสัปดาห์คารา เกม

ตบมือ เกมดอกบัวหุบ เกมดอกไม้คุณธรรม ฯลฯ ขณะเดียวกันยังมีการนำเอาบทกลอนมาใช้ในการจัดเกลาาร่วมด้วย เช่น บทกลอนเดือนตนเอง ลูกที่ดี เด็กขยัน ฯลฯ

ขณะเดียวกันวิทยากรท่านรูปได้มีการนำเอาเทคนิคของการนำเข้าสู่บทเรียนมาใช้ในการอบรมด้วย เช่น การเล่นเกม นิทาน หรือเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะอบรม ตลอดจนการตั้งปัญหาต่าง ๆ นิทานเรื่องคนหาเงา วัด การใส่บาตร เด็กเลี้ยงแพะ ฯลฯ

และจากการศึกษาพบว่า แนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทางค่ายกำหนดและวิธีการควบคุม รวมทั้งการเสริมแรงต่าง ๆ นั้น ล้วนทำให้กระบวนการจัดเกลาคุณธรรมของค่ายคุณธรรมมีทั้งในลักษณะของการจัดเกลาทางตรงและทางอ้อมไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้โดยแนวปฏิบัติและกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการเข้าค่ายนั้น ล้วนแฝงเร้นหลักธรรมะที่ทำหน้าที่จัดเกลาเยาวชนให้เกิดความซึมซาบในระหว่างการอบรม จึงทำให้การอบรมคุณธรรมได้รับการสัมฤทธิ์ผลในระดับหนึ่ง

4.1.2 การจัดเกลาทางตรง ทางค่ายคุณธรรมได้มีการกำหนดรูปแบบของกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรมอย่างชัดเจน โดยมีการกำหนดเกี่ยวกับสาระเนื้อหา กิจกรรมและระยะเวลา ในรูปของตารางการฝึกอบรมซึ่งประกอบด้วย จากการศึกษพบว่า มีวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้สามารถจำแนกวิธีการจัดเกลาออกได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

(1) การจัดเกลาด้วยการปฏิบัติจริง เป็นการจัดเกลาที่ทางค่ายเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อบ่มเพาะให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้จากการกระทำเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยผ่านประสาทสัมผัสหลายด้าน ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเพราะการเรียนรู้จากของจริงว่า อะไรเป็นอะไร ทำงานอย่างไร และจะต้องทำอะไร ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ จะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งการเรียนรู้วิธีนี้ได้แก่ กิจกรรมการท่องไพเราะสวดธรรม การฝึกโยคะ - จงกรม การทำความสะอาดค่าย การรับประทานอาหาร การทำความสะอาดภาชนะ และการทำสมาธิ ซึ่งการจัดเกลาในวิธีการนี้ทำให้ทางค่ายคุณธรรมต้องใช้วิทยากรจำนวนมาก โดยเฉพาะพระพี่เลี้ยงที่ต้องทำหน้าที่ในการคอยควบคุมดูแลและนำเยาวชนที่เข้ารับการอบรมใน

แต่ละกลุ่มอย่างใกล้ชิด เพื่อติดตามผลความก้าวหน้า และควบคุมป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น อีกประการหนึ่งรูปแบบการจัดেলাวิธีนี้ เป็นวิธีที่ใช้เวลามากและแตกต่างจากการอบรมธรรมดาโดยทั่วไป ทั้งนี้เพราะนโยบายของค่ายที่ต้องให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติตนเอง

(2) การจัดেলাโดยวิธีการบรรยาย เป็นกิจกรรมการจัดেলাที่ทางค่ายยึดปฏิบัติเป็นแนวทางสำคัญ โดยมีคณะพระวิทยากรทำหน้าที่เป็นผู้สอน บอกเล่า สารัตถะอธิบาย ให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งพบว่า ในเนื้อหาต่าง ๆ ไม่ว่า เนื้อหาสั้นหรือยาวเพียงใด ผู้เข้ารับการอบรมยังทำหน้าที่ของการเป็นผู้ฟังเพียงอย่างเดียว แม้ว่า ในบางครั้งวิทยากรผู้บรรยายจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม แต่ก็มักทำในช่วงท้ายของการบรรยาย ซึ่งก็ดูจะมีความเหมาะสมในแง่ที่ว่า สามารถถ่ายทอดเนื้อหาของการจัดেলাจำนวนมากภายในเวลาอันจำกัดได้ ทำให้เนื้อหาทางธรรมะที่เข้าใจได้ยากสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น และเหมาะสมกับลักษณะการอบรม ซึ่งมีผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมากเช่นนี้ แต่วิธีนี้ก็มิผลต่อการรักษาความสนใจของผู้เข้ารับการอบรมของผู้บรรยายได้ยาก ฉะนั้นในกรณีที่ผู้บรรยายมีเทคนิคการถ่ายทอดที่ดี ก็จะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เข้ารับการอบรมได้ดี อีกประการหนึ่งคือ ทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง อีกทั้งการที่ผู้เข้ารับการอบรมต้องนั่งกับพื้นในขณะการบรรยายเป็นเหตุทำให้เกิดความปวดเมื่อยทางร่างกาย อันเป็นอุปสรรคบั่นทอนความสนใจในการรับฟังเนื้อหาที่วิทยากรถ่ายทอด ทั้งนี้ในคณะวิทยากรของค่ายคุณธรรมได้พยายามวิธีการจัดেলাโดยการบรรยายโดยการแทรกสอดนิทาน ข้อคิด และการละเล่นในรูปแบบของเกมต่าง ๆ เช่น การสอนเรื่องคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ได้มีการบรรยายสาระเนื้อหาเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และได้มีการเล่นเกมดอกไม้ให้คุณ โดยในเกมดังกล่าวจะจัดหาดอกไม้มาหนึ่งช่อ และให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มซึ่งนั่งเป็นวงกลมนั้นส่งดอกไม้ต่อกันพร้อมทั้งเปิดเพลงโดยที่เพลงหยุดที่ใครบุคคลนั้นจะต้องลุกขึ้นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มกำหนด เช่น ร้องเพลง หรือร่าย ซึ่งทำให้ทุกคนรีบส่งดอกไม้ให้พื้นตัวเอง จากเกมดังกล่าวมีการสรุปว่า ปัจจุบันทุกคนเห็นแก่ตัวจะสนใจเฉพาะตนเองไม่สนใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการส่งดอกไม้ให้พื้นตัวโดยไม่คำนึงว่าดอกไม้จะบอบช้ำ

(3) การขัดเกลากลายโดยการอภิปราย ซึ่งจะเป็นวิธีการการขัดเกลากลายในขั้นตอนสุดท้ายของการอบรม ซึ่งจะมีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมสรุปรายงานผลการปฏิบัติธรรม อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แสดง ความคิดเห็น และรู้จักคิด วิเคราะห์เกี่ยวกับสิ่งที่ได้รับจากการอบรมในค่ายคุณธรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่ค่อนข้างจะเปิดเสรีทางความคิด และทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ในเรื่องราวที่ต่างได้ประสบร่วมกัน ทั้งนี้ในการขัดเกลารูปแบบนี้ ได้มีการแบ่งหัวข้อในการอภิปราย มีการอภิปรายและการนำเสนอ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การขัดเกลารูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้สะท้อนถึงความรู้สึกลึกและความต้องการต่อการฝึกอบรม แต่ขณะเดียวกันแม้ว่าจะมีการเปิดกว้างทางความคิดแต่ก็พบว่ายังมีผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมากไม่กล้าแสดงความรู้สึกลึกที่แท้จริงของตนเอง อาจด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน หรือผู้เข้ารับการอบรมบางส่วนอาจมีการอภิปรายนอกประเด็น เป็นผลทำให้การอภิปรายถึงประสบการณ์การเข้าค่ายฯ ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

4.2 หลักสูตรในการขัดเกลากลาย

การอบรมในค่ายคุณธรรมใช้ระยะเวลาการอบรม เป็นหลักสูตรจำเพาะระยะเวลา 3 วัน 2 คืน หรือ 48 ชั่วโมง โดยเริ่มจากวันศุกร์เวลา 16.00 น. และจบหลักสูตรออกจากค่ายเวลา 16.00 น. ของวันอาทิตย์ และได้มีการกำหนดหลักสูตรสำหรับใช้ในการขัดเกลากลายทางสังคมให้แก่เยาวชน ซึ่งประกอบด้วย หลักสูตรที่เป็นภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

สำหรับหลักสูตรทางวิชาการประกอบด้วย เนื้อหาของเรื่องต่อไปนี้ พระรัตนไตร ความกตัญญูกตเวที อปายมุข 6 ทิศ 6 คารวะ 6 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 มรรค 8 สติสัมปชัญญะ กฎแห่งกรรม ธรรมกับการพัฒนาชีวิต ธรรมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ปัญหาวัยรุ่น พุทธศาสนิก คติธรรม และระเบียบวินัยต่าง ๆ ซึ่งขอบเขตความลึกซึ้งของเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมนั้น มีการปรับตามพื้นฐานและภาวะของผู้เข้ารับการอบรม

ในส่วนของหลักสูตรในการปฏิบัติประกอบด้วย การฝึกมารยาทตามแนววัฒนธรรมไทย เช่น การกราบไหว้ การแสดงความเคารพ กริยาอุกนึ่งยืน การเดิน กิจกรรมการสวดมนต์ ทำวัตร แผ่เมตตา การฝึกเจริญสมาธิ การภาวนา เดินจงกรม ฝึกโยคะ การศึกษาและสำรวจทำ

ความเข้าใจตนเอง การรับประทานอาหารอย่างสำรวม โดยเน้นย้ำการใช้สติและวินัยในการควบคุมตนเอง

ทั้งนี้แม้ว่าจะมีการกำหนดหลักสูตรในการอบรมอย่างเด่นชัด หากแต่ก็เป็นหลักสูตรที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นตามสภาพการณ์ของสังคม ซึ่งคณะทำงานค่ายคุณธรรมได้มีการศึกษากระแสสังคมตลอดเวลา และมีการนำมาปรับประยุกต์ให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตร แต่สิ่งที่สำคัญที่มุ่งเน้นคือหลักธรรมพื้นฐานนั้น คือ การสร้างความเข้าใจแนวคิดเรื่องของธรรมเรื่องของอริยมรรคมีองค์ 8 เรื่องใหญ่ ซึ่งจะได้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการนำไปสู่การวิเคราะห์ การดำรงชีวิตแบบวิถีพุทธ ด้วยความสุขท่ามกลาง วิกฤติการณ์ทุก ๆ ด้าน ในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ทั้งโดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างกาย วาจา และใจ โดยการปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดปัญญา ที่เรียกเป็นภาษาธรรมะว่า ภาวนามยปัญญา ด้วยความมุ่งหมายทางหลักสูตรดังกล่าวทำให้มีการฝึกอบรมอย่างเข้มงวดในการปฏิบัติ เพื่อฝึกระเบียบวินัย ความขยัน ความอดทน และการสร้างคุณธรรม ซึ่งอยู่ในรูปของกิจกรรมที่เริ่มตั้งแต่การตื่นนอนเช้าเวลา 4.00 น. แต่สิ่งสำคัญของหลักสูตรค่ายคุณธรรมคือ จะเป็นหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการอบรม โดยทางค่ายยึดหลักการว่า ทุกคนคือมนุษย์มีความต้องการและความแตกต่างกัน ฉะนั้นเพื่อจะสนองตอบความต้องการดังกล่าว ซึ่งทางค่ายจะมีการประเมินผลผลเข้ารับการอบรมก่อน โดยการประเมินจากการให้ผู้เข้ารับการอบรมเขียนปัญหาที่สนใจใคร่รู้ หรือการพูดคุยสนทนาระหว่างสมาชิกในกลุ่มย่อยกับพระพี่เลี้ยง ซึ่งทำหน้าที่ดูแลแต่ละกลุ่มอยู่ ทั้งยังจะมีการประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมร่วมด้วย จากนั้นเมื่อทราบข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้ารับการอบรมแล้ว คณะทำงานจะนำมาประชุมหารือร่วมกันเพื่อวางแผนหลักสูตรที่เหมาะสมที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้ การดำเนินการอบรมของค่ายคุณธรรมยังมีการจัดทำเอกสารคู่มือการอบรมคุณธรรมแก่เยาวชนซึ่งเป็นการรวบรวมเนื้อหา และวิธีการในการบรรยาย ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ในการสอนธรรมะหมวดต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการอบรมคุณธรรมแก่เยาวชน / นักเรียน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ ทำให้กระบวนการจัดেলাคุณธรรมมี รูปแบบ เนื้อหาสาระ ที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานมากขึ้น

4.3 แนวคิดและอุดมการณ์ในการดำเนินการ

สำหรับกระบวนการในการฝึกอบรมของค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์เกิดจากความ ต้องการของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานในค่าย และความต้องการของสังคมในสองกระแสคือ จาก กระแสของความ ต้องการของพระสงฆ์ในการถ่ายทอดหลักธรรมอย่างลึกซึ้งให้แก่ ประชาชนโดยกระบวนการที่มีลำดับขั้นและความสอดคล้องของเนื้อหา ขณะเดียวกันพระสงฆ์ก็มองเห็น ปัญหาของสังคมว่า สังคมกำลังมีปัญหาโดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นอนาคตของสังคมกำลังหลง ระวังไปกับสังคม จึงต้องการกระตุ้นให้เยาวชน มีความเท่าทัน ดำเนินชีวิตด้วยสติมากขึ้น ท่ามกลางกระแสสังคมสมัยใหม่เช่นปัจจุบัน เหตุเป็นเพราะว่าสังคมมีองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาต่อการเลือกสรรว่าสิ่งใดดีหรือไม่มีอย่างไร อีกทั้งพัฒนาการที่ก้าวหน้าของ ระบบสื่อสารมวลชน โทรคมนาคมและ ความเจริญเติบโตทางเทคโนโลยี ประกอบกับการขยาย ตัวของระบบทุนนิยม ความเจริญเติบโตของบริโภคนิยมซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบการคิดและการ แสดงพฤติกรรมของเยาวชนทำให้เยาวชนมีโอกาสที่จะทำผิดได้มากขึ้น และมีผลกระทบต่อการ ดำเนินชีวิตสูง และด้วยความเสื่อมโทรมลงของสังคม ทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยพยายามแสวง หาหลักธรรมเพื่อเป็นที่พึ่งของจิตใจ โดยการแสวงหาพระสงฆ์ที่จะเป็นผู้นำทางปัญญาให้แก่เขา การแสวงหาหลักธรรมะที่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ทางวิทยุโทรทัศน์หรืออาจต้องซื้อหาตามแผงหนังสือ แผงขายเทปเสียงทั่วไป รวมทั้งอาจจะมีการยอมรับศรัทธาในผู้ที่ตั้งตนว่า เป็นผู้ที่มีความรู้ทาง ธรรมะเป็นอย่างดี ซึ่งในลักษณะของการแสวงหาเช่นนี้อาจทำให้ประชาชนเกิดความไขว้เขว ใน หลักธรรมที่แท้จริง หลงผิดไปกับการตีความที่ต่างกัน เหตุนี้ค่ายคุณธรรมจึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อ รองรับความต้องการของบุคคลที่กำลังแสวงหาธรรมะและความเข้าใจในชีวิต ซึ่งพวกเขาจะ สามารถเรียนรู้ธรรมะจากการชี้แนะจากพระสงฆ์และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจากการเข้าค่ายฝึก อบรม ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้ค่ายคุณธรรมมีการดำเนินการที่เป็นกระบวนการและ สามารถจำแนกแนวคิดในการทำงานของค่ายคุณธรรมออกได้เป็น 7 ประการ ดังนี้

1. การเน้นบทบาทของสงฆ์ในฐานะของผู้เสียสละ

จากการสัมภาษณ์และสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการ ทำงานของพระสงฆ์ที่ร่วมในโครงการค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ พบว่า พระสงฆ์ที่เข้าร่วมกิจกรรม

ของค่ายคุณธรรมเป็นลักษณะของผู้ที่มุ่งปฏิบัติโลกกฤตธรรมควบคู่กับการปฏิบัติโลกิยธรรม กล่าวคือ นอกจากพระสงฆ์กลุ่มนี้จะมีการเรียนรู้ในหลักธรรมและปฏิบัติเจริญสติวิปัสสนาเพื่อความสงบของตนแล้ว ยังมีความมุ่งหมายจะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมให้รอดพ้นจากความทุกข์ โดยการอุทิศตนในการทำงานเพื่อการฝึกอบรมแก่ผู้คนที่เดินทางเข้ามารับการอบรมในค่ายคุณธรรม ซึ่งในการทำงานนั้นทั้งหมดจะต้องเสียสละเวลาในการแสวงหาความสงบของตนเพื่อทำงานแก่สังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ แต่เป็นความต้องการทำเพื่ออุดมการณ์ทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติ นั่นคือ ทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เพียงเพื่อให้งานที่มุ่งหวังในการชี้ทางที่เหมาะสมให้แก่ผู้คนสัมฤทธิ์ผล และเป็นการตอบแทนสังคมที่ทำนุบำรุงศาสนาและเลี้ยงดูสงฆ์ โดยให้พระสงฆ์อยู่ในบทบาทของ “ผู้ให้ไม่เอา” และมุ่งหวังว่า “ทำอย่างไรจึงจะเป็นการให้แบบยั่งยืน” ซึ่งแม้ว่าจากระยะเวลากว่า 6 ปี ในการดำเนินบทบาทในฐานะของผู้จัดเกลาคุณธรรมให้แก่เยาวชนในค่ายคุณธรรมนั้น ในบางครั้งคณะสงฆ์ผู้ดำเนินงานก็ประสบปัญหาในการดำเนินการ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องของการใช้จ่ายในการดำเนินการ ซึ่งทางค่ายคุณธรรมจะต้องมีค่าใช้จ่ายสำหรับการดำเนินการในกระบวนการของการจัดเกลา อาทิ ค่าอาหารของผู้เข้ารับการอบรม ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าน้ำค่าไฟฟ้าต่าง ๆ ซึ่งทางค่ายได้รับงบประมาณสนับสนุนบางส่วนจากหน่วยงานราชการ และจากผู้มีจิตศรัทธา หากแต่ว่าอีกบางส่วนต้องเก็บจากผู้เข้ารับการอบรมคือ ค่าอาหาร ในอัตราคนละ 110 บาทต่อวัน จุดนี้เองทำให้เป็นเสมือนอุปสรรคหนึ่งในการทำงาน ทั้งนี้เพราะต้องพยายามสร้างความเข้าใจกับผู้เข้ารับการอบรมให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของค่าย ซึ่งผู้ที่มารับธรรมะหรือมาเข้ารับการอบรมมักจะมีความเข้าใจว่า ทางค่ายกำลังเรียกร้องค่าตอบแทน ซึ่งในฐานะที่ค่าย ฯ เป็นองค์กรทางศาสนา ควรที่จะทำหน้าที่ในการให้บริการด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมฟรี ไม่ควรที่จะเรียกร้องค่าตอบแทนจากผู้เข้ารับการอบรมเป็นค่าอาหาร แม้เรื่องนี้ดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดาแต่ก็สร้างแรงกดดันต่อความรู้สึกของพระสงฆ์คณะทำงานในระดับหนึ่ง เพราะความตั้งใจจริงในการทำงานโดยไม่มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินตราใด ๆ เมื่อได้รับคำถามว่าเช่นนี้ ก็เป็นเครื่องบั่นทอนกำลังใจแต่ด้วยอุดมการณ์ที่ดั่งมั่น ทำให้พระสงฆ์คณะทำงานยังคงพยายามบากบั่น

กับอุปสรรคต่าง ๆ รวมกันตลอดมา โดยหวังเพียงว่าจะสามารถเผยแพร่พระศาสนาให้แก่ผู้คนในสังคม เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างสันติ

สิ่งที่พระภิกษุที่เข้าร่วมอุดมการณ์ในการทำงานของค่ายคุณธรรมจะได้รับเป็นเครื่องตอบแทนในการทำงานในภาระที่หนักหน่วงเช่นนี้นั้น จะไม่อยู่ในลักษณะของเงินตรา หากแต่จะเป็นการตอบแทนในลักษณะที่ว่า หากเกิดเจ็บป่วยไม่สบายจะได้รับการดูแลเรื่องค่ารักษาพยาบาล หรือในกรณีที่ยังเป็นพระนิสิตนั้น ก็จะได้รับช่วยเหลือในส่วนของการค่าเทอมการศึกษา แต่จากการสอบถามพระภิกษุที่ร่วมในโครงการฯ พบว่า ทุกรูปมีความพึงพอใจต่อผลงานที่เกิดขึ้น มากกว่าผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ เพราะคิดว่า สิ่งที่กำลังกระทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ทำเพื่อตอบแทนสังคม ที่ทำหน้าที่ถวายปัจจัยเพื่อการดำรงอยู่ของสงฆ์ ทั้งนี้จากการศึกษาถึงแนวคิดอุดมการณ์ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีบทบาทในการดำเนินการขับเคลื่อนคุณธรรมให้แก่เยาวชนในค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ พบว่า มักจะเป็นพระที่มีความตระหนักถึงปัญหาสังคม และสำนึกในบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตนเอง ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับศรัทธาประชาชน และปารถนาจะตอบแทนสังคม รวมทั้งจรโลงคุณธรรมทางศาสนา โดยการเผยแพร่แนวคิดอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป เพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคมสืบต่อไป อันเป็นหน้าที่สำคัญโดยตรงในบทบาทของสงฆ์ ดังเช่นพระภิกษุรูปต่อไปนี้

พระมหาเวียง ญาณหินโท อายุ 65 ปี บวชตั้งแต่อายุ 13 ปี สอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค นักรธรรมเอก เคยทำงานเป็นครูสอนนักเรียนและบาลีมาหลายสิบปี มีความมุ่งหมายว่า ในบั้นปลายของชีวิตจะทำงานให้กับเยาวชน จึงมีอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับพระภิกษุที่ทำงานร่วมกันในค่ายคุณธรรมแล้วว่า

.....ได้เริ่มทำงานค่ายคุณธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 อันเป็นปีเริ่มต้น ทำงานในหน้าที่ฝ่ายธรรมะภาคปฏิบัติ จากการทำงานที่ผ่านมามีความพึงพอใจกับผลการดำเนินงาน แม้ว่าในบางครั้งอาจมีบางสิ่งไม่ดำเนินไปตามความคาดหวัง เพราะความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เข้ารับการอบรมและตนเองในฐานะของผู้ให้การอบรม แต่ก็อดทน และวางใจเป็นกลางไม่ทุกข์กับการทำงาน พยายามทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เพราะคิดว่า ผู้ที่มาเข้าค่ายเขาต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับธรรมะ ซึ่งเราก็คงพออย่างหนึ่งที่สั่งสอนชี้แนะหลักธรรมะที่พึงงามให้แก่เขา และเราเองก็ต้อง

ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งนี้คิดว่า จะทำงานในค่ายต่อไปโดยไม่คาดหวังสิ่งตอบแทน และจะทำถวายเป็นพุทธบูชา อีกอย่างในฐานะที่เราได้เข้ามาบวชในศาสนา กินและอยู่ด้วยความอนุเคราะห์ของชาวบ้าน ควรอย่างยิ่งที่จะทำประโยชน์แก่สังคม....

ซึ่งอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อสังคมนี้ ยังมีการสืบทอดจากพระสงฆ์รุ่นหนึ่งสู่พระสงฆ์อีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการขัดเกลาด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อมุ่งเน้นการผลิตพระวิทยากรที่มีความสามารถและมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อสังคม รวมทั้งมีความสามารถในการถ่ายทอดธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการดำเนินการกว่า 6 ปีก็สามารถผลิตพระจำนวนมากกว่า 20 รูป ให้มีความสามารถในการเชิกร่ายทอดธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในค่ายคุณธรรมมีกระบวนการในการผลิตพระวิทยากรเพื่อเป็นคณะทำงานในค่ายคุณธรรมอย่างเป็นระบบ โดยมีการกำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นคือ ต้องมีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออยู่ในระหว่างศึกษาปริญญาตรีเป็นขั้นต่ำ และจะต้องมีความสนใจจริงในการทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่มุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัว และสามารถยอมรับปฏิบัติตามกฎระเบียบของค่ายได้ ทั้งนี้ระเบียบของพระที่จะทำงานในค่ายนั้น จะมีระเบียบการปฏิบัติเกี่ยวกับบรรทัดปฏิบัติของสงฆ์ที่เคร่งครัด นอกจากนั้นผู้ที่มิโอกาสร่วมงานกับค่ายจะต้องผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก ดร. พระมหาจรรยา ซึ่งเป็นผู้ดูแลฝ่ายวิชาการของค่าย ทั้งจากที่ผ่านการคัดเลือกให้เป็นผู้ร่วมงานของค่ายแล้ว พระภิกษุที่เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องทำการฝึกทดลองปฏิบัติงานเป็นระยะเวลา 5 เดือนโดยให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ เบื้องต้นในค่ายเพื่อฝึกความอดทนและความตั้งใจจริงในการทำงาน นับตั้งแต่ การเก็บกวาดดูแลอาคารสถานที่ที่ใช้ในการอบรม การทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ในอบรมโดยทำหน้าที่สังเกตว่าวิทยากรรุ่นเก่านั้นมีการอบรมอย่างไร และเริ่มทำหน้าที่เป็นพระอาจารย์ที่เลี้ยงประจำกลุ่ม จากนั้นเมื่อครบกำหนดการทดลองงาน จึงจะสามารถทำหน้าที่เป็นวิทยากรที่สมบูรณ์ได้ ในระหว่างการฝึกหัดและการทำหน้าที่เป็นวิทยากรพระภิกษุสงฆ์จะได้รับการปลูกฝังอุดมการณ์ตามแนวปฏิบัติของสวนโมกข์ คือ อุดมการณ์ “การกินอยู่อย่างง่าย ๆ แต่ทำงานเพื่อบุคคล” ทั้งจะได้รับการศึกษาอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอจากสำนักสวนโมกข์ และยังต้องทำกิจกรรมเผยแพร่ศาสนา ด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การมีบทบาทร่วมในการบวชภาคฤดูร้อนตามจังหวัดต่าง ๆ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน เพราะความเชื่อว่า การจัดেলাทางสังคมที่เยาวชนได้รับอยู่ในปัจจุบันทั้งจากบ้านและโรงเรียนนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ขาดหลักธรรม ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยความโกรธ ความโลภ และความหลง โดยเฉพาะในกระแสสังคมปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นกระแสของเศรษฐกิจแบบบริโภคนิยม ทำให้เด็กตกเป็นเหยื่อของสังคม ด้วยเหตุนี้จึงต้องการให้เยาวชนได้แสวงหาทางรอดโดยการใช้สติปัญญา เพื่อการอยู่รอดในสังคม และเป็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องมีโอกาสศึกษาตนเอง เข้าใจตนเอง รู้จักตนเอง ได้ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงตนเอง และจากความเชื่อว่า สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรให้แก่เยาวชนคือ คุณธรรม

และสิ่งที่คณะทำงานค่ายคุณธรรมเชื่อว่าจะสามารถอบรมจัดেলাให้เยาวชนมีคุณภาพ ได้นั้น ควรเป็นการดำเนินงานการฝึกอบรมอย่างเจาะลึกในกลุ่มจำนวนไม่มาก เพราะเชื่อว่า คุณภาพมีความสำคัญมากกว่าปริมาณ ซึ่งในการจะประเมินว่า การดำเนินกิจกรรมของค่ายคุณธรรมเป็นอย่างไรนั้น ทางคณะผู้ดำเนินงานไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับสถิติข้อมูลจำนวนของผู้เข้ารับการอบรม แต่จะสนใจติดตามประเมินดูว่า เยาวชนที่ผ่านการจัดেলাจากทางค่ายคุณธรรม มีพฤติกรรมอย่างไร อาทิ มีการพูดคุยเรื่องธรรมะหรือไม่ มีอุปนิสัยที่ดีขึ้นหรือไม่ หรือรู้จักการใช้สมาธิให้เป็นประโยชน์กับตนเองอย่างไร และจากแนวคิดในการดำเนินงานดังกล่าวก็ได้รับการตอบสนอง จากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาบันอาชีวศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ให้ความสนใจ และเข้าร่วมรับการฝึกอบรม รวมทั้งยังมีโรงเรียนต่างๆ ในระดับมัธยมอีกเป็นจำนวนมากสนใจเข้าร่วมในโครงการ โดยการติดต่อส่งจองตารางการอบรม ซึ่งสถานศึกษาบางแห่งได้ทำการส่งจองล่วงหน้าไว้ตั้งแต่ช่วงต้นปีการศึกษา

นอกจากนั้นแผนงานในอนาคตของค่ายคุณธรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ในการทำงานในอนาคตของค่ายคุณธรรมซึ่งพบว่า จะไม่เน้นการขยายตัว แต่จะพยายามทำเชิงลึกให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยยึดแบบอย่างตามของสำนักใหญ่อย่างสวนโมกข์ เช่นเดียวกับวิทยากรที่จะมาร่วมทำงานก็จะคัดเลือกจากบุคคลที่พอใจ และปรารถนาที่จะมาช่วย ผู้เข้ามาฝึกอบรม โดยมีศรัทธาเป็นพื้นฐาน และ มีความเสียสละที่จะมาร่วมในอุดมการณ์ของค่ายคุณธรรม อีกทั้งลักษณะการดำเนินงานของค่ายคุณธรรมสะท้อนให้เห็นถึงความกลมเกลียวของบุคคลที่มี

อุดมการณ์ร่วมกันทั้งในส่วนองพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ที่ให้ความสำคัญต่อการฝึกปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง เพื่อทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ที่แท้จริง ดังเช่น ความคิดเห็นของนายแสงชัย สิงห์วิบูลย์ ผู้อำนวยการค่ายคุณธรรม กล่าวถึงอุดมการณ์ในการทำงานของตนเองว่า

...ที่ผมเข้าร่วมงานค่ายคุณธรรมเนื่องจากเห็นว่า ปัจจุบันสังคมมีปัญหาต่าง ๆ มากมายที่เกิดจากจุดอ่อนของการบกพร่องด้านคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้แม้ว่าจะมีความพยายามในการให้การศึกษาอบรมด้านคุณธรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ แต่ก็ยังเป็นลักษณะไปรยหว่าน คือเพียงการเทศน์หรือการพูดสั่งสอนก็จบสิ้น หากแต่ไม่มีการนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงทำให้การอบรมไม่ได้ผล เพราะการอบรมคุณธรรมที่ได้ผลนั้นควรมีการฝึกอบรมอย่างเป็นกิจลักษณะในรูปแบบของค่ายเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับจริยธรรมได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งความรู้และการปฏิบัติไปพร้อมกัน ฉะนั้นเมื่อทางค่ายคุณธรรมของวัดอุโมงค์ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติอย่างจริงจัง จากการที่ให้บุคคลเข้ามาร่วมรับการอบรมฟังพระบรรยายธรรม ควบคู่กับการปฏิบัติจริง พร้อม ๆ กับการทำกิจกรรมต่าง ๆ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของผม ทำให้มีความรู้สึกเป็นสุขในการทำงาน.....

แม้ว่าการดำเนินงานของค่ายคุณธรรมจะมีการวางแผนระยะยาวไว้อย่างชัดเจนว่า มีกำหนดการและเป้าหมายในการดำเนินการภายใต้อุดมการณ์ของค่ายฯ แต่ในระหว่างการดำเนินของค่าย ฯ ได้มีการวางแผนร่วมกันในรายละเอียดของการดำเนินการระหว่างคณะผู้ทำงานของค่าย ฯ อยู่เสมอทั้งยังมีการทบทวนดำเนินงานอยู่เสมอ เพื่อหาข้อพร่องและพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อจะทำให้อุดมการณ์ในการดำเนินงานของค่ายคุณธรรมบรรลุตามเป้าประสงค์ที่ต้องการ

เช่นเดียวกับอุดมการณ์หรือเป้าหมายสำคัญในการจัดเกลาคุณธรรมให้แก่เยาวชนซึ่งมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างเข้มงวดนั้น พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมบางส่วนซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดเกลาเยาวชนไม่สามารถจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าบุคคลเหล่านั้นยังไม่เคยชินกับการปฏิบัติจริง หากแต่เคยชินกับการพูดลอย ๆ ยกตัวอย่าง ทั้งนี้ขัดแย้งกับอุดมการณ์ในการดำเนินการของค่ายคุณธรรมที่เชื่อว่า ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้จัดเกลาจะต้องสามารถทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี อาทิเช่น ผู้ที่ต้องการให้ฝึกอบรมเยาวชนให้เกิดระเบียบ

วินัย รักความสงบ มีความขยัน ความอดทนและมีคุณธรรมมากมาย จะต้องปฏิบัติตามกิจกรรมในการฝึกหัด เช่น การตื่นนอนเวลา 4.00 น. การมุ่งเน้นกิจกรรมการศึกษามากกว่ากิจกรรมการเล่นต่างๆ สิ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองหลักสูตรและอุดมการณ์ในการขัดเกลา

3. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อ ทางค่ายคุณธรรมเชื่อว่าสื่อที่ดีที่สุดในการอบรมคุณธรรมศีลธรรมคือ สื่อมนุษย์ ด้วยแนวคิดที่ว่า จะยึดแนวทางเช่นพระพุทธเจ้าซึ่งสอนผู้คนโดยใช้สื่อธรรมชาติเป็นตัวอย่างจากชีวิตจริงที่สัมผัส จากการนำปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริงมาถ่ายทอดและวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ดีที่เสีย โดยใช้สติปัญญาในการคิดการพิจารณาให้เกิดความตระหนักและรู้ซึ่งถึงความเป็นจริงและความถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ ทางค่ายคุณธรรมจึงปฏิเสธการใช้สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ และจะใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ต่อเมื่อเป็นสิ่งจำเป็นเช่น เครื่องขยายเสียง ไฟฟ้า ฯลฯ ทั้งนี้โดยมีอุดมการณ์เกี่ยวกับการใช้สื่อว่า “ชีวิตผู้คนโดยธรรมชาติธรรมดาที่อยู่ในสังคมปัจจุบัน มีการใช้สื่อจนแทบจะสำคัญสื่อเนื่องจากการจมอยู่ในกระแสสื่อ” จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้มีความพยายามในการใช้สื่อสมัยใหม่น้อยที่สุด หากแต่มุ่งเน้นการใช้ กาย วาจา ใจ เป็นสื่อโดยตรง เพื่อความพยายามที่จะก้าวไปสู่จุดที่เรียกว่า ภาวนามยปัญญา ทั้งนี้บรรยากาศของค่ายคุณธรรมที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติต่าง ๆ นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน โดยใช้เป็นสื่อสำหรับการเรียนรู้จักคุณค่าของธรรมชาติและการดำรงอยู่ระหว่างมนุษย์ สัตว์ และพืชพันธุ์ต่างๆ และด้วยอุดมการณ์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องการใช้สื่อดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจสำหรับผู้ที่มาเข้ารับและรวมทั้งวิทยากรรับเชิญจากภายนอก ที่จะทำหน้าที่ผู้ที่ทำการฝึกอบรมให้มีความเข้าใจที่สอดคล้องกันเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันให้บรรลุผล

4. แนวคิดในการเกี่ยวกับการฟื้นฟูบทบาทของสงฆ์ แม้ว่าพระสงฆ์จะมีฐานะความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป จากการมีวัตถุประสงค์ในการดำรงเพศเฉพาะ มีระเบียบวินัยในการกำหนดความเป็นอยู่ที่ต่างออกไป และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ใน

ฐานะเป็นที่เคารพสักการะ เสมือนอยู่ในสังคมหนึ่งต่างหาก แต่ในลักษณะเช่นนี้มีได้หมายความว่า พระสงฆ์จะต้องแยกตัวเด็ดขาดออกไปจากประชาชน และปลีกตัวอยู่ตามลำพังแต่จะต้องทำหน้าที่ ชี้นำหลักธรรมแก่ประชาชนซึ่งเป็นผู้ถวายปัจจัยในการดำรงชีวิตให้เป็นเครื่องตอบแทนที่มีความผูกพันระหว่างกัน ในลักษณะเช่นนี้พระสงฆ์กับชาวบ้านจึงมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมไปตามกระแสโลก ชาวบ้านได้มีการเรียนรู้วิชาการใหม่ ๆ ตามแนวคิดตะวันตกในขณะที่พระสงฆ์ยังขาดโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ คงยึดมั่นในสิ่งเดิม ๆ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติ ทำให้พระสงฆ์เริ่มโดดเดี่ยว สายสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเริ่มคลายห่างมากขึ้น เกิดช่องว่างในการสื่อสารโดยเฉพาะกับคนรุ่นใหม่ ของสังคม ซึ่งมองพระสงฆ์ว่า “ไม่รู้อะไร คร่ำครึ” เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้พระสงฆ์ขาดการยอมรับในภาวะของการเป็นผู้นำทางปัญญาดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต ดังนั้นในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ผู้คนในสังคมหรือเยาวชนมีโอกาสดูและเข้าใจในบทบาทของสงฆ์ค่อนข้างน้อย โดยส่วนมากเยาวชนซึ่งเป็นบุคคลรุ่นต่อไปในการจะสืบพระพุทธศาสนาจะเรียนรู้บทบาทของสงฆ์จากสื่อมวลชน นั่นก็คือในกรณีที่มีมักจะปรากฏเรื่องราวเชิงลบเกิดขึ้น ทำให้บทบาทของสงฆ์ในสายตาของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไป พระสงฆ์ได้ลดความสำคัญจนเกิดคำถามว่า “พระทำอะไรให้แก่สังคมบ้าง” และบางคนถึงกับวิจารณ์ว่า “พระเป็นกาฝากสังคม” ทำให้เยาวชนห่างเหินจากวัดและพระสงฆ์มากขึ้น มีพระสงฆ์เพียงจำนวนน้อยที่ได้รับการยอมรับจากเยาวชนว่า เป็นผู้ปฏิบัติดี ซึ่งพระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับเหล่านี้ อาจอยู่ในลักษณะของพระสงฆ์นักพัฒนา พระสาวิวิธสนากรรมฐาน หรือพระนักเทศน์ แต่สำหรับพระสงฆ์ทั่วไปมีโอกาสที่จะแสดงบทบาทในฐานะของสงฆ์ผู้ผูกจูงความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้เป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับจากสาธุชนน้อย เหตุนี้จึงเป็นความตื่นตัวประการหนึ่งในการที่จะพยายามฟื้นฟูบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์ในสังคมอีกครั้ง โดยทำในบทบาทของผู้นำด้านศีลธรรมจรรยา ดังนั้นการเข้าค่ายคุณธรรมนอกจากจะทำให้เยาวชนได้สัมผัสกับธรรมะต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตแล้วยังจะได้สัมผัสกับพระสงฆ์ในอีกบทบาทหนึ่งในฐานะของการดำรงตำแหน่งผู้นำผู้ชี้นำ ผู้อบรมทางด้านศีลธรรมจริยธรรม ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในกิจกรรมการอบรมขัดเกลาคุณธรรมให้แก่เยาวชนในค่ายคุณธรรมนี้ สะท้อนถึงแนวคิดในความพยายามเพื่อการเรียกร้องและรื้อฟื้นความสำคัญ และบทบาทของ

พระสงฆ์จากอดีตที่สูญสิ้นไปให้หวนคืนอีกครั้ง โดยได้รับการยอมรับจากสาธารณชน ทั้งนี้ ดร. พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ กล่าวว่า

....สำหรับเป้าหมายหนึ่งของการทำงานของทางค่ายเราคือ การสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากฆราวาสถึงบทบาทของพระสงฆ์ เราอยากให้คนรุ่นใหม่ที่มองพระสงฆ์ด้วยความรู้สึกไม่เข้าใจว่าพระกำลังทำอะไรมีประโยชน์กับสังคมเพียงใดนั้น ให้ได้มีโอกาสสัมผัสสัมผัสว่า พระทำอะไรเพื่อสังคมบ้าง นอกจากการรักษาพระศาสนาให้สืบต่อไป และจะได้เห็นว่า วิถีความเป็นอยู่ของพระเป็นเช่นไรจะเกิดความเข้าใจร่วมกันในการสืบสานพระศาสนาพร้อมกับพระสงฆ์และสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ ในส่วนของพระสงฆ์เองนั้น อยากให้พระสงฆ์เกิดความตระหนักว่า เรากำลังทำอะไรกัน ได้ตอบแทนสังคมที่เขาดูแลเราแค่ไหน และเราควรจะทำอย่างไรเพื่อจะดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต.....

5. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในการดำเนินงานของค่ายคุณธรรมเชื่อว่า ทุกคนต้องการเป็นส่วนหนึ่งของการยอมรับในสังคม โดยเฉพาะการยอมรับตามมาตรฐานการเป็นคนที่ดีของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขในสังคม และคนที่ทุกคนสามารถเป็นคนดีได้ หากเขาได้รับการอบรมขัดเกลาที่เหมาะสมเช่นเดียวกับเยาวชนทุกคน เขาสามารถพัฒนาเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม หากได้รับการขัดเกลา การชี้แนะและการให้โอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสม และการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาบุคคลทางด้านคุณธรรมนั้นจะต้องได้ชื่อว่า เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่แท้จริง ทั้งนี้การเรียนรู้ที่แท้จริงย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีหากเป็นการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม หรือธรรมะนั้น การรับฟังเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ทั้งนี้โดยได้พยายามเปรียบเทียบจุดด้อยของวิธีการอบรมคุณธรรมซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมดำเนินการอยู่โดยทั่วไปนั้น ซึ่งมักจะเป็นไปในรูปแบบของการรับฟังพระเทศน์ หรือการรับชมจากการถ่ายทอดผ่านสื่อวีดิทัศน์ต่าง ๆ และมักปรากฏว่าในขณะที่รับฟังหรือรับชมในช่วงเวลาที่อยู่ในห้องอบรม ผู้เข้ารับการอบรมก็ดูสนุกสนานให้ความ

สนใจจากสื่อที่ได้รับ หากแต่เมื่อการอบรมจบสิ้นลง เนื้อหาสาระที่ต้องการถ่ายทอดสู่ผู้เข้ารับ การอบรมก็ค่อย ๆ จางหายไปกับบรรยากาศในการอบรม จึงได้สามารถบรรลุผลในการขัดเกลา คุณธรรมแก่เยาวชนเนื่องจากไม่ได้เกิดการซึมซาบจากการปฏิบัติ ทำให้การอบรมคุณธรรม จริยธรรมที่ดำเนินกันอยู่ทั่วไป เปรียบเสมือนการอบรมแบบโปรยหว่าน จากมูลเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้คณะทำงานค่ายคุณธรรมมีการกำหนดแนวทางในการขัดเกลาคุณธรรมของค่ายว่า ผู้ที่ จะเข้าร่วมการอบรมคุณธรรม จะต้องมีการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางวิชา การ โดยใช้ระยะเวลาในการอบรมขัดเกลาอย่างน้อย 2 วัน 2 คืน และจะต้องมีการจัดหาสถานที่ที่ เหมาะสมสำหรับการขัดเกลา สถานที่สำหรับการฝึกอบรมนั้นจะต้องมีสภาพการณ์ที่เอื้อให้เกิด การเรียนรู้ที่แท้จริง ทั้งยังปฏิเสธรูปแบบของการเข้าค่ายเพื่อทำกิจกรรมซึ่งดำเนินการอยู่ทั่วไปว่า เป็นกิจกรรมการเข้าค่ายซึ่งดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน ขาดการฝึกฝนให้ผู้เข้ารับการอบรมใช้ สติปัญญาในการวิเคราะห์สังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ในกิจกรรมการเข้าค่าย เป็นผลให้ไม่เกิดการเปลี่ยน แปลงระดับสติปัญญาและจิตสำนึกของผู้เข้ารับการอบรม ทั้งนี้เพราะความเชื่อในแนวคิดของวิธี การสอนโดยใช้วินัยว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีหากผู้เรียนมีวินัยในตนเอง เช่นกันกับการเรียนรู้ ธรรมะที่จะทำให้เกิดความตระหนักและซึมซาบที่แท้จริงนั้น จะต้องดำเนินไปภายใต้บรรยากาศ ที่จริงจังและเข้มงวดฉะนั้น จึงได้มีการกำหนดกฎกติกาในการปฏิบัติสำหรับเยาวชนที่มาเข้ารับ การอบรมในค่ายคุณธรรมอย่างเข้มงวด เต็มไปด้วยข้อห้าม ข้อปฏิบัติ และการควบคุม เพื่อให้เกิด การสำรวมกายและจิต เพราะเชื่อว่า หากบรรยากาศของค่ายที่ผู้เข้ารับการอบรมมีการสำรวมทั้ง กาย วาจา และใจ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ธรรมะได้ดี

7. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เยาวชนที่เข้ารับการ อบรมในค่ายคุณธรรมจะต้องมีการกิน อยู่ และนอนอย่างเรียบง่าย สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในค่าย คุณธรรมมีเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานเท่าที่จำเป็นของร่างกาย เพื่อการดำรงอยู่อย่าง แท้จริงของชีวิต และเยาวชนจะต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่อย่างมีความสุขได้ภายใต้สภาพดังกล่าว เช่น ในระหว่างการฝึกอบรมเพื่อการรับฟังการบรรยายธรรมะ เยาวชนจะต้องนั่งขัดสมาธิ หรือ พับเพียบกับพื้นที่ปูด้วยเสื่อนานเป็นเวลากว่าชั่วโมง การจะรับประทานอาหารก็มีอาหารที่ทางค่าย กำหนดไว้และภาชนะที่บรรจุอาหารก็มีเพียงถาดหลุมและแก้วน้ำ อาหารที่รับประทานก็จะถูกคัด

แจกตามความต้องการของแต่ละคนเพื่อไม่ให้เหลือทิ้งเป็นกากหรือเศษอาหาร ครั้นเวลานานนั้น ภายในห้องนอนก็มีเพียงฟูกบาง ๆ กับหมอนและผ้าห่มเท่านั้น เช่นเดียวกับเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งจะมีเพียงน้ำเพื่อการชำระล้าง และไฟฟ้าเพื่อแสงสว่างในยามที่ต้องการ ซึ่งการกำหนดสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับความสะดวกเช่นนี้ ทางคำคุณธรรมเชื่อว่า จะเป็นสิ่งที่เน้นย้ำให้เยาวชนเข้าใจถึงความหมายในการดำรงอยู่ที่แท้จริง เพื่อให้เกิดสติปัญญาในการคิดไตร่ตรอง ไม่เกิดความหลงไปตามกระแสสังคมสมัยใหม่ที่ปรนเปรอความสะดวกสบายให้แก่ผู้คนในสังคมจนลืมตระหนักถึงความจำเป็นที่แท้จริงของการดำรงอยู่ อันนำไปสู่การใช้จ่ายอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่รู้จักคุณค่าของเงินตราและทรัพยากรด้านต่าง ๆ และนำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด อันเป็นผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน นอกจากนั้น ลักษณะสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในค่ายยังประกอบไปด้วยความเป็นธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ นานาชนิด แมลง นก และสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ ดังจะพบว่า เมื่อไม่ว่าจะมองดูด้านไหนของค่ายก็จะพบแต่ต้นไม้และนกนานา ๆ ชนิด รวมทั้งจะได้ยินเสียงนก ลิง และแมลงต่าง ๆ ส่งเสียงให้ได้ยินตลอดเวลาประดังเสียงดนตรีจากธรรมชาติ ซึ่งลักษณะของธรรมชาติของค่ายเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ทางค่ายอนุรักษณ์และจัดว่า เป็นลักษณะเด่นของค่าย ฯ และมีส่วนสำคัญในการขัดเกลาคุณธรรมแก่เยาวชน เพราะเชื่อว่า ธรรมชาติรอบกายสามารถเป็นครูที่ดีของมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์เข้าใจถึงสัจธรรมของชีวิต ดังนั้นการที่เยาวชนได้รับการอบรมภายใต้สภาพธรรมชาติจะเป็นการขัดเกลาคุณธรรมที่ดีและได้ผลยิ่ง ทั้งการที่เยาวชนได้สัมผัสกับธรรมชาติที่บริสุทธิ์รอบกาย จะเป็นการทำให้เยาวชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ ทั้งเกิดความรักและหวงแหนในธรรมชาติจะกลายเป็นพลังสำคัญในการอนุรักษณ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันจะเป็นประโยชน์ระยะยาวแก่สังคมในอนาคต

ทั้งนี้ ดร. พระมหาจรรยา สุทธิญาณ ได้เล่าถึงแนวคิดการสร้างบรรยากาศเพื่อการเรียนรู้ว่า

....เราอยากให้เยาวชนที่มาเข้าค่ายได้สัมผัสกับความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์พยายามแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อการเอาชนะธรรมชาติและนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ให้แก่ตนเองอย่างฟุ่มเฟือย จนเป็นการทำลายธรรมชาติอย่างมโหฬาร และหลงดีใจว่า ตนเอง

สามารถควบคุมธรรมชาติได้ แต่สุดท้ายก็ถูกธรรมชาติลงโทษในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นการที่
เขาวชนได้มาอยู่ในสภาพที่เรียบง่ายภายใต้ธรรมชาติที่เป็นจริง หวังว่าจะทำให้เกิดความตระหนัก
ในคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติ และมีความคิดที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์
และเกื้อกูล มากกว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างเอาเปรียบและทำลายเช่นปัจจุบัน.....